

Poznámky z

LITERATÚRY

pre 3. ročník
gymnází
a stredných škôl

Autor: Martin Slota

Zdroj: <http://www.zones.sk>

Používanie materiálov zo ZONES.SK je povolené bez obmedzení iba na osobné účely a akékoľvek verejné publikovanie je bez predchádzajúceho súhlasu zakázané.

OBSAH

OBSAH	2
SVETOVÁ LITERATÚRA MEDZI DVOMA SVETOVÝMI VOJNAMI	4
LITERÁRNY VÝVOJ V EURÓPE MEDZI DVOMA SVETOVÝMI VOJNAMI	4
LITERÁRNY VÝVOJ NA SLOVENSKU MEDZI DVOMA SVETOVÝMI VOJNAMI.....	4
AMERICKÁ LITERATÚRA	5
<i>Ernest Hemingway</i>	5
<i>William Faulkner</i>	6
<i>John Dos Passos</i>	6
<i>Theodore Dreiser</i>	7
ANGLICKÁ LITERATÚRA	7
<i>John Galsworthy</i>	7
<i>George Bernard Shaw</i>	7
<i>James Joyce</i>	8
FRANCÚZSKA LITERATÚRA	8
<i>Romain Rolland</i>	8
<i>Henri Barbusse</i>	9
<i>Tristan Tzara</i>	9
<i>André Breton</i>	9
<i>Marcel Proust</i>	9
NEMECKÁ LITERATÚRA	9
<i>Erich Maria Remarque</i>	9
<i>Thomas Mann</i>	11
<i>Franz Kafka</i>	12
RUSKÁ LITERATÚRA	12
<i>Maxim Gorkij</i>	12
<i>Michail Šolochov</i>	13
ČESKÁ LITERATÚRA	14
<i>Jiří Wolker</i>	14
<i>Vítěslav Nezval</i>	14
<i>Jaroslav Seifert</i>	15
<i>Jaroslav Hašek</i>	15
<i>Karel Čapek</i>	15
<i>Ivan Olbracht</i>	16
SLOVENSKÁ POÉZIA MEDZI DVOMA SVETOVÝMI VOJNAMI	17
MARTIN RÁZUS	17
EMIL BOLESLAV LUKÁČ.....	18
JÁN SMREK.....	19
LACO NOVOMESKÝ	20
NADREALIZMUS.....	22
<i>Rudolf Fabry</i>	22
<i>Ján Rak</i>	23
<i>Pavel Bunčák</i>	23
<i>Štefan Žáry</i>	23
MODERNÁ SLOVENSKÁ KATOLÍCKA TVORBA.....	23
<i>Rudolf Dilong</i>	23
<i>Ján Silan</i>	24
SLOVENSKÁ PRÓZA MEDZI DVOMA SVETOVÝMI VOJNAMI	25
LADISLAV NÁDAŠI JÉGÉ.....	25
HANA GREGOROVÁ	26
SOCIÁLNO-PSYCHOLOGICKÝ REALIZMUS.....	26
<i>Jozef Cíger-Hronský</i>	27
<i>Milo Urban</i>	28
SOCIALISTICKÝ REALIZMUS.....	30
<i>Peter Jilemnický</i>	30

<i>Fraňo Kráľ</i>	30
LYRIZAČNÉ TENDENCIE V PRÓZE MEDZIVOJNOVÉHO OBDOBIA.....	30
<i>Ornamentálna próza</i>	31
Gejza Vámoš.....	31
Ivan Horváth.....	31
<i>Lyricky tvarovaná próza</i>	33
Ján Bodenek.....	33
<i>Próza literárneho naturizmu</i>	33
Ludo Ondrejov.....	33
Dobroslav Chrobák.....	34
Margita Figuli.....	35
František Švantner.....	36
Hana Zelinová.....	38
SLOVENSKÁ DRAMATICKÁ TVORBA MEDZI DVOMA SVETOVÝMI VOJNAMI.....	39
IVAN STODOLA.....	39
JÚLIUS BARČ-IVAN.....	39
PETER ZVON.....	40

SVETOVÁ LITERATÚRA MEDZI DVOMA SVETOVÝMI VOJNAMI

(1918 – 1945)

- po 1. svetovej vojne – zánik Rakúsko-Uhorska, vznik Československa, Juhoslávie, Maďarska, Rakúska
- rozmach vedy a techniky – uľahčuje život, ale zároveň prináša obavy, že bude zneužitý na vojenské účely
- väčší význam má próza (poviedky, novely, romány, ...)

LITERÁRNY VÝVOJ V EURÓPE MEDZI DVOMA SVETOVÝMI VOJNAMI

(1918 – 1945)

- po 1918:
  - dvojplárnosť – kapitalizmus, socializmus (Rusko)
  - rozvoj vedy a techniky
  - vznik nových avantgardných smerov
  - umelci vytvárajú národné aj nadnárodné organizácie (⇒ ovplyvňujú sa navzájom)
- 1919:
  - vzniká Spoločnosť národov (má zachovať mier)
  - Mussolini vytvára prvé fašistické spolky (→ 2. svetová vojna)
  - Rusko – občianska vojna (červení – komunisti ↔ bieli – zástancovia cárskeho režimu)
  - vzniká rozhlasová hra, v ktorej sa uplatňuje poézia, próza i dráma a má masový charakter
- 1921 – založenie PEN klubu (⇒ spoznávanie a ovplyvňovanie sa umelcov)
- aj do prózy prenikajú vplyvy filmovej techniky
- avantgardné smery:
  - dadaizmus – Tristan Tzara
  - surrealizmus (z dadaizmu) – Andre Breton (na Slovensku neskôr ako nadrealizmus – Rudolf Fabry)
  - poetizmus – 1924 – Manifest poetizmu – dokument; Jiří Wolker, Jaroslav Seifert
  - konštruktivizmus – hlavná je forma diela a nie jeho obsah
  - stratená generácia (hlavne USA) – umelci, ktorí sa nevedia včleniť znova do mierového života
- avantgardní autori:
  - Franz Kafka – znázorňuje zhubný dopad anonymného mocenského aparátu na život ľudí
  - James Joyce – prúd vedomia v rozprávaní – prienik do psychiky i reči postavy cez vnútorný monológ
  - Marcel Proust – obraz francúzskej šľachty z konca 19. storočia
  - Antoine de Saint-Exupéry (Malý princ) – vnímať srdcom
- na túto literatúru majú vplyv filozofie Nietzscheho a Freuda
- vzrastá záujem o literárnu vedu a literárnu kritiku
- zvýšený odchod umelcov do exilu (hlavne Paríž), lebo nie sú spokojní s dvojplárnosťou sveta – Erich Maria Remarque, Thomas Mann, Ivan Bunin ⇒ spolupráca a kontakty umelcov

LITERÁRNY VÝVOJ NA SLOVENSKU MEDZI DVOMA SVETOVÝMI VOJNAMI

- po zániku Rakúsko-Uhorska sú väčšie nádeje na rozvoj kultúry, a preto klesá záujem o tvorbu národno-obrannej literatúry (národné záujmy nie sú už v ohrození)
- nerovnomerný rozvoj Čiech a Slovenska (Čechy majú privilégiá) ⇒ národné zhromaždenie chce autonómne postavenie Slovenska v ČSR, čo je však dosiahnuté až r. 1938
- prichádza 2. svetová vojna, po ktorej vzniká druhá republika – socialistická
- kultúra:
  - 1919 – 1922:
    - obnovená činnosť Matice slovenskej
    - vznikajú nové národné inštitúcie ako napr. Univerzita Komenského, Umelecká beseda slovenská, Slovenské národné divadlo
    - vznikajú nové časopisy (Vatra, Svojeť, Elán, Pero, DAV, ...) a činnosť starých je obnovená (Slovenské pohľady, Živena, Prúdy)
  - 1921 – 1947: Matica slovenská vydáva Čítanie študujúcej mládeže (najvýraznejšia tvorba svetovej a slovenskej literatúry)
  - 1922 – 1952: edícia Knižnica Slovenských pohľadov (najlepšie príspevky v Slovenských pohľadoch)
  - 1927 – vzniká Spoločnosť priateľov krásnych kníh
- spolupráca slovenských umelcov s českými:
  - na Slovensku pôsobia:

- Karel Plicka (filmár, fotograf, muzikológ) – uznávaná osobnosť, režisér filmu *Zem spieva* zobrazujúcom krásu slovenskej prírody a folklóru
- Oskar Nedbal (skladateľ) – pomáhal budovať slovenskú operu a balet v SND
- Leopold Mazáč začal vydávať v Prahe Edíciu mladých slovenských autorov (EMSA), ktorú redigoval Ján Smrek
- v Prahe pôsobil ako novinár Ladislav Novomeský
- 1924 – v Zborníku mladej slovenskej literatúry (Ján Smrek) sa otvoril priestor novým tematickým a výrazovým možnostiam, experimentovaniu a tvorivému využívaniu podnetov z domácich zdrojov
- významnú úlohu s slovenskej literatúre však zohrávali aj predstavitelia staršej, kritickorealistickej a symbolistickej generácie (Martin Kukučín, Jozef Gregor Tajovský, Božena Slančíková-Timrava, Janko Jesenský, Vladimír Roy, Ivan Krasko)
- svoje tvorivé úsilie po roku 1918 naplno realizovali aj vekovo starší autori – Ladislav Nádaši Jégé, Štefan Krčméry, Martin Rázus
- ústrednými osobnosťami sa však postupne stali predstavitelia mladej nastupujúcej generácie:
  - v poézii Ján Smrek, Emil Boleslav Lukáč, Ladislav Novomeský, Valentín Beniak, Andrej Žarnov, neskôr predstavitelia katolíckej moderny a nadrealizmu
  - v próze Jozef Cíger-Hronský, Milo Urban, Tido Horváth, Gejza Vámoš, neskôr predstavitelia tzv. lyrizovanej prózy, počas druhej svetovej vojny Dominik Tatarka
  - v dráme Ivan Stodola, Július Barč-Ivan a Peter Zvon
- Slovensko a Európa:
  - väčšina autorov najmä v druhej polovici tridsiatych rokov sa hlásila k programu „otvárania okien do Európy“, lebo vyjadroval úsilie predstaviť Slovensko Európe a uplatňovať rozmanité tvorivé podnety európskej kultúry v našich podmienkach bez prípadného potláčania národných osobitostí
  - preklady z inonárodných kultúr – hlavne nastupujúca básnická generácia
- reakcia na nebezpečenstvo fašizmu:
  - ako reakcia na nebezpečenstvo fašizmu vzniká relatívne silné ľavicové zoskupenie, ktoré propagovalo ideály sociálnej spravodlivosti a humanizmu
  - 1936 – kongres slovenských spisovateľov v Trenčianskych Tepliciach – prízvukovanie potreby obrany kultúry a ľudskosti proti nastupujúcemu fašizmu

AMERICKÁ LITERATÚRA

Ernest Hemingway

(1899 – 1961)

- 1918 – ako dobrovoľník sa dostáva na taliansky front (červený kríž), je zranený, je z toho veľký rozruch, lebo je prvý zranený Američan v 1. svetovej vojne (a je publicista)
- mal 4 manželky
- depresívne stavy, chorľavý, pije → spácha samovraždu (zastrelil sa)
- autor stratenej generácie (Gertrúda Steinová – názov pre mladých ľudí, ktorí sa vrátili z vojny a nevedeli sa prispôsobiť novej situácii)
- tvorba:
  - poviedky – *49 poviedok* (1938)
  - novely – *Starec a more* (1954 – Nobelova cena)
  - romány – tematika:
    - 1. svetovej vojny – *Zbohom zbraniam* (1929)
    - Španielskej občianskej vojny – *Komu zvoní do hrobu* (1940)
    - sociálna – *Mat' a nemá'*
    - autobiografická – *Pohyblivý sviatok*
    - prírodná – *Zelené pahorky africké*
    - športová – *Smrť poobede*
  - *Zbohom zbraniam* (1929):
    - romantický príbeh anglickej ošetrovateľky Catheriny Barkleyovej a amerického poručíka Fredericka Henryho
    - tragický koniec – Henry uteká pred vojnou do neutrálneho Švajčiarska, ale Catherine zomrie pri pôrode a porodí mŕtve dieťa
  - *Komu zvoní do hrobu* (1940):
    - hlavná postava – Robert Jordan
    - je na strane socializmu – fašizmus je väčšie zlo

- je zranený, ostal sám, ale chce splniť sebevražednú úlohu (vyhodíť most do vzduchu), lebo verí, že jeho smrť pomôže iným ľuďom (jeho milej, ...)
- vnútorný monológ, jeho myšlienky sú čisté, výrazné
- motto: „Nikto nie je ostrovom samým pre seba.“
- časové rozpätie 64 h
- *Starec a more* (1952):
  - hlavná postava – starec Santiago – bojuje s morom o obrovskú rybu, po vysilujúcom zápase sa ju pokúša odvliečť pripútanú k člnu na breh, ale nepodariť sa mu to, lebo mu ju po ceste zožerú dravé ryby ⇒ k brehu pritiahne len veľkú kosť, ktorá je svedectvom jeho úlovku
  - Santiago predstavuje hrdinu, ktorý sa nikdy nevzdáva
  - 1954 – Nobelova cena

William Faulkner

(1897 – 1962)

- stratená generácia – slúžil v letectve a bol aj zranený
- 1925 – 1 rok žije v Európe → vzťah s T. Mannom, J. Joycom
- žíví sa výlučne literatúrou
- začína poéziou (napísal aj zbierku), neskôr tvorí iba prózu (poviedky, eseje, romány, ...)
- za rozsiahlu tvorbu dostal r. 1949 Nobelovu cenu
- v dielach využíva vnútorný monológ, ale prelínajú sa v nich časové a dejové línie, čím sa stávajú ťažko čitateľné
- do r. 1939 napísal veľké množstvo románov, takmer všetky zasadené do južanského prostredia:
  - *Sartoris* (1929):
    - preniká do psychiky postáv
    - kroniky kedysi významnej rodiny, ktorá sa nevie vyrovnáť so zážitkami z vojny
    - zobrazuje 3 starších potomkov rodiny pred smrťou
    - necháva žiť iba jedného mladého (nepoznačeného vojnou) → možnosť plnohodnotného života
  - *Blabot a bes* (1929):
    - rodina Compsonovcov – ich mentálny a fyzický úpadok
    - po 1. svetovej vojne sa dostávajú do krízy – matka je hysterka, otec alkoholik (až sa upije), ich deti sú nevydarené (jeden syn je idiot, dcéra sa dala na dráhu sociálnej pracovníčky a najmladší syn Jason kradne a klame)
    - slúžka Delsey – jej jednoduchý jazyk veľmi dobre zachytil
    - 4 epizódy – prvé tri sú v 1. osobe a posledná je v 3. osobe (patrí Delsey)
  - *Pylón* (1935) – letecké prostredie
  - *Divé palmy* (1938):
    - 2 epizódy, ktoré na seba nenadväzujú
    - 1. epizóda:
      - o väzňovi, ktorý sa dostane z väzenia vďaka povodni
      - má loďku, stretne tehotnú ženu, ktorú zoberie so sebou
      - žena porodí na lodi, ženu s dieťaťom vyloží, chytia ho a dostane ešte ďalších desať rokov za útek
      - poukazuje na nespravodlivosť
  - *Neodpočívaj v pokoji* (1948):
    - zaoberá sa vzťahmi medzi bielymi a čiernymi – poukazuje na to, že bieli nie sú schopní vyrovnáť sa s tým, že čierni sú im rovní
    - častá téma

John Dos Passos

(1896 – 1970)

- románová trilógia *USA* (1930 – 1936):
  - obraz života Ameriky na začiatku 20. storočia
  - autor strieda dejové pásma s takmer básnickými životopismi amerických životopismi amerických politikov, finančníkov a vynálezcov, k nim pripája citáty z novín, piesní, vtipy, ale aj subjektívne vnemy → táto technika vytvára ilúziu nefalšovaného prepisu skutočnosti

Theodore Dreiser

(1871 – 1945)

- prvý román – *Sestra Carrie* (1900):
  - dej:
    - hlavná postava – Caroline – sa chce dostať do vyššej spoločenskej vrstvy
    - najprv využíva obchodného cestujúceho, potom sa dá dokopy so ženatým mužom, ktorý kvôli nej opustí ženu
    - idú spolu do New Yorku, tu žijú
    - opúšťa ho, stáva sa úspešnou herečkou
  - verejný pobúrenie – nemravnosť nie je potrestaná, hrdinka dostáva čo chce napriek nemravnému spôsobu, ktorým sa to snaží získať
- román *Americká tragédia* (1925):
  - skutočná udalosť z roku 1906
  - dej:
    - robotník Clyde Griffith (hlavná postava) je robotník, chce zbohatnúť
    - zoznámi sa s robotníčkou Robertou, vyvinie sa medzi nimi vzťah, po čase Roberta čaká dieťa
    - stretáva Sondru – bohatú dámu, ktorá by ho zabezpečila ⇒ potrebuje sa zbaviť Roberty ⇒ naplánuje jej smrť
    - ide s Robertou na jazero v loďke, avšak nenachádza v sebe silu hodiť ju do vody; loďka sa prekotí, Roberta spadne do vody a topí sa, on váha, či jej pomôcť, Roberta sa utopí
    - Clyda zatknú, prichádza za ním jeho matka, ktorá napriek tomu, že si nie je istá jeho nevinou, snaží sa mu pomôcť
    - Clyda usvedčia a popavia na elektrickom kresle
  - autor upozorňuje na to, že bohatí si vždy dokážu nájsť cestičku, aby ich neodsúdili, ale chudobných odsúdia vždy

ANGLICKÁ LITERATÚRA**John Galsworthy**

(1867 – 1933)

- zobrazuje všetky vrstvy spoločnosti
- väčšinou pravdivý námet
- 1932 – Nobelova cena
- trilógie:
  - *Forsytovská sága, Moderná komédia, Koniec kapitoly* (tri trilógie, ktoré na seba naväzujú):
    - autor sleduje niekoľko generácií rodiny (80. roky 19. storočia – 30. roky 20. storočia)
    - zachytáva aj 1. svetovú vojnu
    - Soames Forsyt [forsajt] – predstaviteľ staršej generácie, veľmi si zakladá na majetku, žije v prepychu
    - jeho žena – Irene – je nešťastná – citová stránka ich vzťahu chýba
    - do ich domu chodí architekt, ktorý si vytvorí vzťah s Irene → Irene je rozhodnutá ísť preč
    - Soames žaluje architekta za prekročenie dohodnutých výdavkov → posledná kvapka, Irene odchádza, ale architekt tragicky zahynie v autonehode ⇒ nezoberú sa
    - Irene + Jolyon → syn Jon
    - Soames + mladá Francúzka → dcéra Fleur
    - Fleur a Jon sa do seba zaľúbia, ale pod tlakom rodičov (hlavne Soamesa) sa musia rozísť
    - Jon sa drží sľubu, že si Fleur nezoberie, odmietne ju
    - Jon + Anna
    - Fleur + Freddy (ale stále miluje Jona)
    - autor poukazuje na to, že vyššie postavené osoby sa nedokážu vzdať svojich predsudkov ani kvôli šťastiu svojich detí

George Bernard Shaw

(1856 – 1950)

- pod vplyvom nórskeho dramatika H. Ibsena začal písať sociálno-kritické divadelné hry:
  - jeho hry sa delia na príjemné, nepríjemné, pre puritánov a jednotlivé
  - *Pygmalion* (1912):
    - dej:

- profesor Higgins sa stáva s plukovníkom Pickeringom, že z pouličnej predavačky kvetín Elizy Doolitlovej spraví dámu tým, že ju naučí spisovne rozprávať
- pod vplyvom nového prostredia sa z Elizy stane bystré, vnímavé a pôvabné dievča, ktoré si uvedomuje nové komplikácie – na ulicu sa vrátiť nemôže a na iný život nemá prostriedky
- pomoc nájde u Higginsovej matky, ktorá si ju vezme do svojho domu
- do Elizy sa zaľúbi chudobný mladík, ktorému dáva prednosť pred návratom k Hogginsovi
- Eliza prevýši svojho profesora
- 5 dejstiev
- autor stavia do protikladu jazyk profesora a jazyk nižšej vrstvy (cockney)
- kritizuje spoločenské predsudky a horlí za emancipáciu žien
- duchaplným vtípom a iróniou sa autor vysmieva spoločenským konvenciám, ktoré vládli v Anglicku
- hra bola niekoľkokrát sfilmovaná a podľa nej vznikol aj úspešný muzikál F. Loewa *My fair lady*
- *Svätá Jana* (1924):
  - dráma o Jane z Arku – na jej historickom pozadí sleduje osud jednotlivca, ktorý vykonal veľký čin, a predsa sa stane obeťou svojvôle
  - zobrazuje posledné tri roky života Jany
  - intrigy cirkvi
- 1925 – Nobelova cena za celoživotnú tvorbu

James Joyce

(1882 – 1941)

- Ír, píše po anglicky
- básnická zbierka *Komorná hudba* (1907)
- kniha poviedok *Dublínčania* (1914) – naturalistické príbehy zo života prostých ľudí
- román *Ulysses* (Odysseus; 1922):
  - prúd vedomia v rozprávaní – pokus zachytiť myšlienkový proces skôr, než sa myšlienka sformuluje do vety
  - zážitky bezvýznamného novinára Leopolda Blooma počas jedného dňa v Dubline
  - paralela medzi starovekým hrdinom a pachtením Blooma po meste
  - využíva techniku vnútorného monológu, novotvary a cudzie slová

FRANCÚZSKA LITERATÚRA

Romain Rolland

(1866 – 1944)

- prozaik, dramatik, eseista, hudobná historik
- študoval históriu, do roku 1912 bol profesorom hudobnej vedy na Sorbonne v Paríži
- píše aj hudobné monografie (Beethoven, Tolstoj)
- dráma – *Divadlo revolúcie* (súhrn divadelných hier – ako Balzacova *Ludská komédia*) – vracia sa do obdobia francúzskej revolúcie
- romány-rieky:
  - *Ján Krištof*:
    - príbehy zo života L.v. Beethovena aj autora samotného ⇒ sklbenina
    - koncipované ako hudobná skladba
    - opisuje roky 1870 – 1914 v Nemecku a vo Francúzsku
    - vyjadruje dôležitosť ľudskej aktivity a mravného spôsobu života
  - *Očarená duša*:
    - o žene, ktorá sa chce vyslobodiť z pút meštianskej spoločnosti
    - o Annete Rivierovej – je chudobná, zaľúbi sa do bohatého a má s ním dieťa Mareka, o ktorého sa stará spolu so sestrou
    - keď Marek dospeje, zoberie si Rusku Asju, s ktorou prežíva VOSR a Marek umiera na Talianskom fronte
    - Asja sa zblíž s Annetou, Marekov potomok prežíva u Asje, Annetu umiera a verí, že nežila zbytočný život
    - psychologizácia = prienik do psychiky postáv
    - zo začiatku sa Annetu o vojnu nestará, až po smrti jej syna je proti nej
- historický román *Colas Breugnon*:
  - z panovania Ľudovíta XIII.

- v centre záujmu sú jednoduchí ľudia
- hlavná postava miluje slobodu a musí prekonávať prekážky
- novela *Peter a Lucia*:
  - príbeh lásky dvoch mladých ľudí počas 1. svetovej vojny
  - dej sa odohráva v Paríži od 30.1.1918 do 29.3.1918
  - Peter:
    - pochádza z meštianskej rodiny, má o dva roky staršieho brata Filipa (veľmi ho vojna zmenila)
    - jeho rodina má pasívny postoj k vojne, jeho mama ju berie ako povinnosť
    - vzdelanie nejaké má
    - väčší idealista než Lucia, menej duševne vyvinutý
  - Lucia:
    - má iba matku (pracuje v továrni), je chudobná, kvôli peniazom maľuje reprodukcie obrazov a portréty (nie sú príliš dobré, lebo jej chýbajú vedomosti a nástroje a predlohy sú zlé)
    - jej matka čaká dieťa s milencom, kvôli tomu sa cíti podvedená (už nie je na prvom mieste)
    - je duševne vyspelejšia než Peter, lebo bola životom prinútená správať sa samostatne a zarobiť si na živobytie ⇒ vidí svet taký aký je
    - správa sa trochu ako Petrova mama
  - Peter sa s Luciou prvýkrát stretnú v metre, potom sa začnú stretávať, pri stretnutiach sa spolu rozprávajú
  - zomierajú v kostole (v rovnaký dátum, ako aj Ježiš)
  - symbol smrti – rusovlasé dievčatko
- 1915 – za literárnu a publicistickú činnosť dostal Nobelovu cenu

Henri Barbusse

(1873 – 1935)

- básnik, prozaik, publicista
- zbierka symbolistických básní *Plačky* (1895)
- prechádza k naturalizmu – román *Peklo* (1918)
- vrchol tvorby – protivojnový román *Oheň* (1916):
  - nemá hlavného hrdinu
  - je to denník bojového mužstva s naturalistickými scénami z bojísk prvej svetovej vojny
  - drastické kontrasty

Tristan Tzara

(1896 – 1963)

- francúzsky básnik, dramatik, esejista rumunského pôvodu, zakladateľ dadaizmu
- dadaizmus – návrat k detskému veku – chce zachytiť jeho bezstarostnosť a hravosť ako protiklad k utrpeniu ľudstva v prvej svetovej vojne

André Breton

(1896 – 1966)

- predstaviteľ surrealizmu, ktorý sa vyvinul z dadaizmu, prelína sa v ňom sen a skutočnosť, poézia sa zrieka pravidelného rytmu, rýmu a všetkých prostriedkov zvukovej a sémantickej výstavby verša
- poetický román *Nadja* (1928)

Marcel Proust

(1871 – 1922)

- sedemdielny románový cyklus *Hľadanie strateného času* (1913 – 1927) – pomocou vnútorného monológu hlavnej postavy zobrazuje spoločenský život parížskej spoločnosti na prelome storočí

NEMECKÁ LITERATÚRA

Erich Maria Remarque

(1898 – 1970)

- nemecko-švajčiarsky prozaik
- pravé meno – Kramer
- novinár ⇒ publicistický štýl v prózach
- predstaviteľ „stratenej“ generácie (nie je Američan ⇒ nemôže byť skutočným predstaviteľom stratenej generácie)
- pred vojnou emigroval do Švajčiarska, neskôr do USA, pretože nesúhlasil s fašistami
- *Na západe nič nového* (1929):
  - príbeh mladých chlapcov (septimáni), ktorí pod vplyvom sfanatizovaného učiteľa (hovoril im, že vojna nič nie) odchádzajú do vojny
  - 7 spolužiaci sú v tej istej jednotke
  - hlavná postava – Paul Bäumer:
    - citlivý chlapec (píše drámu, poéziu)
    - zanecháva doma rodičov a sestru
    - opisuje svoje prvé zážitky s dievčatami
    - na vojne zabil iba raz (najprv typografa zranil a nedokázal mu pomôcť, takže si zaumienil, že napíše jeho manželke a finančne jej to vynahradí, ale na sľub vzápätí zabúda, lebo si musí zachrániť život)
  - objavuje sa tu veľké kamarátstvo medzi spolužiakmi (Kammerich mal nádherné čizmy, keď umieral, dal ich Müllerovi a ten zase odkázal Paulovi, ktorý ich veľmi opatroval)
  - Dettering:
    - sedliak, ktorý musel ísť na vojnu
    - stále myslí na ženu, hospodárstvo (dokonca aj zháňa noviny, aby zistil aké je doma počasie a či sa žene teda darí)
    - má kone, odvedú mu ich (kone sú neskôr strašne zranené a on prosí, aby ich zastrelili)
    - na jar dezertuje a je za to popravený
  - Paul zomiera na konci vojny (chytí guľku)
  - autor zobrazuje absurdnosť vojny, preto necháva všetkých svojich hrdinov zomrieť
  - citáty (Paul Bäumer):
    - „Prvý granát, čo vybuchol, trafil naše srdcia. Sme opustení ako deti a skúsení ako starí ľudia, sme suroví, smutní a povrchní, myslím, že sme stratení.“
    - „Hovorte ku mne, prijmite ma, prijmi ty niekdajší život, ty bezstarostný, krásny, prijmi ma späť. Nenachádzam cestu späť, som vydedený.“
- román *Cesta späť* (1931) – voľne nadväzuje na *Na západe nič nového* – zobrazuje Paulových spolubojovníkov
- román *Troja kamaráti* (1938):
  - zobrazuje vzťah 3 kamarátov a ich priateľky Patricie (Pat)
  - Gottfried, Otto, Robert (Robby) – bojovali spolu v 1. svetovej vojne
  - Otto má automobilovú dielňu, chlapci spolu vlastnia športové auto, ktoré volajú Carl
  - dej začína r. 1928, Robby má narodeniny, spoznáva Pat (tá patrí do vyššej spoločenskej vrstvy, ale nie je bohatá)
  - Pat sa po čase presťahuje k Robbymu, on zistí, že má TBC (z podvýživy z vojny)
  - Gottfrieda zabije fašistický mladík, je pomstvený
  - Pat odchádza do sanatória a Robby s ňou; chlapci postupne predávajú dielňu aj auto, aby mohla Pat ostať v sanatóriu
  - Pat umiera Robbymu v náručí
  - dej je rozvetvený
- romány *Vítazný oblúk* (1946) a *Noc v Lisabone* (1962) – problémy emigrantov
- román *Čas žitia a čas umierania* (1954):
  - zobrazuje 2. svetovú vojnu
  - Ernest Gräber – hlavná postava – Nemec, sfanatizovaný
  - ide na dovolenku do Nemecka, zisťuje, že sa vojna aj tu prejavila – nachádza zbombardovaný dom, príbuzných nenachádza, vytriezvieva
  - stretáva bývalú spolužiačku, vyvinie sa medzi nimi láska
  - ide späť na front, je na stráži pri zajatých Rusoch a rozhodne sa, že ich pustí
  - jeden z Rusov ho z nedôvery zabije
- román *Čierny obelisk* (1956) – tematika 1. svetovej vojny
- román *Nebo nepozná obľúbencov* (1961) – vzťah automobilového pretekára s chorou dievčinou, vyvoláva isté asociácie s *Tromi kamarátmi*
- román *Tiene v raji* (1971) – osudy nemeckých emigrantov v USA

Thomas Mann

(1875 – 1955)

- mladší brat Henricha Manna
- spočiatku schvaľuje nemeckú vojnovú politiku, neskôr prehodnocuje svoje postoje a stáva sa zarytým antifašistom
- r. 1933 emigruje do Švajčiarska, neskôr do USA (za emigráciu je zbavený nemeckého občianstva, dostáva občianstvo československé)
- román *Buddenbrookovci* s podtitulom *Úpadok rodiny* (1901):
  - zobrazuje 3 generácie rodiny v rokoch 1835 – 1875
  - Ján Buddenbrook:
    - 70-ročný, má postavenie, vlastní podnik
    - dvakrát ženatý
    - s prvou ženou má syna Gottholda, ktorý sa však proti vôli rodičov oženil s dievčaťom nižšieho postavenia, a preto je vydedený
    - s druhou ženou má syna Jána a tiež dcéru, Ján po ňom dedí
  - Ján Buddenbrook mladší:
    - konzul, neskôr senátor
    - 4 deti:
      - Tomáš – dedič
      - Kristián – je veľmi nadaný, ale keďže je mladší, je v ústraní (aj keď veľmi obľúbený)
      - Antónia – dvakrát sa vydala a dvakrát aj rozviedla ⇒ v spoločnosti je skôr stranou
      - Klára – nevýrazná, utiahnutá, bez detí
  - Tomáš Buddenbrook:
    - manželka Gerda
    - jeho syn Ján (Hanno) je veľmi nadaný, ale zomiera skoro na týfus
    - Tomáš zomiera po zlom zákroku zubára ⇒ koniec rodinnej línie
    - Gerda – predá podnik a nádherný dom a odchádza
  - Antónia (Tóny):
    - nemá veľmi dobrý život
    - má veľa nápadníkov, myslí si, že si vyberie nejakého rovesníka, ale rodičia jej vnúti 32-ročného pána Grünlicha kvôli postaveniu
    - pred svadbou ide k moru, kde spoznáva rovesníka Mortena, do ktorého sa zaľúbi, ale Grünlich to zistí a príde si pohovoriť s jeho otcom → Morten mu musí ako príslušník nižšej vrstvy ustúpiť
    - po svadbe sa pán Grünlich vyfarbí – nemá majetok a veno práve pokryje jeho dlhy, Antónia žije skromne; otec uznáva svoju chybu, že ju nútil do vzťahu, Antónia sa rozvádza
    - z manželstva s Grünlichom jej zostala dcéra Erika
    - svadba s obchodníkom Permederom – tiež nie veľmi šťastná – manžel nepracuje, iba si užíva život a keď ho nájde užívať si aj slúžky (alebo skôr so slúžkou), rozvedie sa aj s ním
    - Erika si tiež nikoho nenájde ⇒ rodová línia nepokračuje
    - Antónia dáva svoje nádeje do Hanna, ktorý však zomiera
  - symbol konca rodinnej línie – malý Hanno urobí v rodinnej kronike za svojím menom čiaru (za čo dostane poriadne od Tomáša vynadané)
- román *Čarovný vrch* (1924):
  - pohľad na vtedajšiu civilizáciu a myšlienky humanizmu
  - dej sa odohráva v rokoch 1907 – 1914 v luxusnom švajčiarskom vysokohorskom sanatóriu
- historicko-filozofická tetralógia *Jozef a jeho bratia* (1933 – 1943):
  - biblický príbeh spojený s prítomnosťou
  - cez postavu starozákonného žida Jozefa protestuje proti antisemitizmu a rasizmu
- román *Doktor Faustus* s podtitulom *Život nemeckého skladateľa Adriana Leverkühna vyrozprávaný jeho priateľom*:
  - ústrednou témou je vzťah umelca k umeniu a spoločnosti
  - nemecký skladateľ podľahol démonovi moderného umenia, nenachádza východisko a končí tragicky
  - autor vyjadruje svoju lásku k hudbe
- román *Spoveď hochštaplera Felixa Krulla* (1954):
  - životopis zaháľača a dobrodruha, ktorý vo väzení spomína na uplynulý život
  - autorov pohľad na morálku meštiakov je ironický
- 1929 – Nobelova cena za literárnu tvorbu

Franz Kafka

(1883 – 1924)

- český pôvod, píše po nemecky
- ovplyvňuje ho surrealizmus (prelínanie sna a skutočnosti) a existencializmus
- existencializmus:
  - skúma vzťahy ľudského bytia (existencie) v hraničných situáciách (na hranici medzi životom a smrťou)
  - spätý s katastrofami (1. svetová vojna, 2. svetová vojna → Sartre, Camus)
  - u hlavných postáv sa objavuje ľahostajnosť a nuda (základné prvky existencializmu)
  - priekopníkom je Franz Kafka
- jeho najvýznamnejšie diela vydal až po jeho smrti jeho priateľ Max Brod
- román *Proces* (1925):
  - hlavná postava: Jozef K.
  - časovo ohraničený – od 30. narodenín do predvečera 31. narodenín
  - dej:
    - K. je úradník, z ničoho nič k nemu začnú chodiť cudzí ľudia a začnú ho vypočúvať
    - vládca ho dokonca aj k „súdu“, ktorý však nikdy v skutočnosti nevidel
    - výsluchy sa konajú v pivniciach, tuneloch, súkromných bytoch → pochmúrna atmosféra
    - K. nevie prečo ho vypočúvajú, ani prečo je nakoniec popravený (alebo skôr zabitý), jediné za čo je podľa seba vinný je, že je, existuje
  - autor zobrazuje zhubný vplyv anonymného mocenského aparátu na prostých ľuďoch (ŠTB, Gestapo, iné tajné služby)
  - použitie vnútorného monológu na zisťovanie viny K.
  - pri odvádzaní na smrť sa prejavuje ľahostajnosť K. – odpor skoro nekladie
  - tajomnosť, iracionálnosť konania
- román *Zámok* (1926):
  - hlavná postava: zememerač K.
  - prichádza do dediny, chce sa dostať do zámku a pracovať tam
  - majiteľ zámku – West-West – nikdy sa k nemu nedostane
  - na dedine si najprv s obyvateľmi nerozumie, potom sa spriatelí, prežije celkom dobrý život a na smrteľnej posteli mu prichádza povolenie pracovať na zámku
  - život dedinčanov je zobrazovaný realisticky
  - tajomnosť, iracionálnosť konania

RUSKÁ LITERATÚRA

- 1919 – nástup konštruktivizmu:
  - a) autorom nezáleží až tak na obsahu, dôležitá je forma
    - konštruktivistickí autori sa volajú formalisti
- 30. roky – nástup socialistického realizmu:
  - zakladateľ – Maxim Gorkij
  - reakcie autorov, ktorí nesúhlasili iba s jedným „umeleckým smerom“ v Rusku:
    - emigrácia
    - odmlčanie
    - prispôbenie sa

Maxim Gorkij

(1868 – 1936)

- pravé meno: Alexej Peška
- detstvo:
  - vychováva ho despotický starý otec, ale má dobrú starú mamu
  - nedostáva sa mu vzdelania (musí pracovať), vo voľnom čase číta a tak sa vzdeláva, samouk
  - od 10 rokov pomáha kuchárom na lodi
  - skoro odišiel z domu
- prozaik, dramatik
- tvorba:
  - a) poviedky:
    - 1) romantické – zbierka poviedok *Starena Izergil'* (1895):

- *Legenda o Lare:*
    - Larov otec bol orol, matka žena
    - Lara sa zle správa k ľuďom, tí ho odsúdia na najväčší trest – nesmrteľnosť
    - najprv je celkom rád, ale keď je starý a chce by aj zomrieť, nemôže a zisťuje aký strašný trest dostal
  - *Legenda o Dankovi:*
    - Danko chce vyvieť ľudí zo zajatia, vedie ich cez les
    - ľudia mu prestávajú veriť (zachádza stále ďalej do lesa), obviňujú ho, že ich chce zaviesť do pasce
    - Danko si vytrháva srdce z hrude, pozdvihne ho a odrazom slnka od srdca ukáže ľuďom cestu; zomiera
    - ľudia idú na slobodu, záchrancu si už nevšímajú
  - *Starena Izergil' o svojej mladosti*
  - myšlienka slobody
  - častý je motív kočovných cigánov, ktorí aj umierajú za osobnú slobodu
- 2) realistické – zobrazuje najchudobnejšie vrstvy (*Čelkaš* (1895))
- b) dráma *Na dne* (1902) – zobrazuje tulákov a ich túžbu po šťastnom živote a osobnej slobode
- c) realistické romány:
- *Foma Gordejev* (1899):
    - z kupeckého prostredia, kde vládnu peniaze a majetok
    - dej:
      - Foma má rád dievča z nižšej vrstvy, vzbúri sa
      - nie je pochopený, rodina ho zbaví svojprávnosti a jeho majetok dostane do správy jeho strýko
    - autor zobrazuje spoločnosť, v ktorej je najdôležitejšia honba za majetkom
    - ak sa jedinec v takejto spoločnosti vzbúri, prehrá
  - *Matka* (1907):
    - prototyp románu socialistického realizmu
    - autora inšpiruje skutočný príbeh – kritizuje ilegálnu činnosť robotníckej činnosti
    - matka Pelageja Nilovna a jej syn Pavol Vlasov sú spočiatku ustráchaní, ale prerodia sa na revolucionárov po zistení ilegality, Pelageja sa stane uvedomelou ženou a stane sa komunistkou (pracuje na poľudštení sveta)
    - neskutočné: Pavol je robotník a napriek tomu ovláda výborne jazyk a má bohatú slovnú zásobu
  - *Podnik Artamonovcov* (1925) – generačný román, zobrazuje 54 rokov života zakladateľa textilnej továrne Ilju Artamonova, jeho synov, synovca a vnuka a postupný úpadok ich podniku
  - autobiografická trilógia – *Detstvo, V ľudoch, Moje university*

Michail Šolocho

(1905 – 1984)

- má subjektívny vzťah ku skutočnosti
- *Donské poviedky* (1926):
  - zobrazuje závislosť človeka stredných vrstiev od sociálno-historických podmienok
  - na Done – triedny boj – bielogvardejci proti červenoarmejcom – zabíjajú sa navzájom aj otcovia so synmi
- štvordielna epepeja *Tichý Don* (1928 – 1940):
  - zobrazuje život donských kozákov v rokoch 1912 – 1922
  - dej:
    - stredných roľník Melechov ožení svojho syna Grigorija (hlavná postava) s dcérou bohatého sedliaka, hoci ju nemá rád
    - Grigorij bojuje v revolúcii za červenoarmejcov, ale nesúhlasí s nimi a pridáva sa ku bielogvardejcom
    - rozkolísanosť privedie Grigorija do Fominovej bandy
    - odmieta červených, nesúhlasí s bielymi
    - láska k vydatej Aksini – chcú spolu utiecť, ale zastrelia ju banditi
    - Grigorij sa vracia domov k svojmu synovi, v ktorom hľadá oporu v živote
- dvojdielny román *Rozoraná celina* (1932 – 1960) – autor opisuje dramatické javy sprevádzajúce kolektivizáciu na Ukrajine
- novela *Osud človeka* (1957):
  - je po vojne
  - odpatetizovaná postava – Andrej Sokolov – je vodič
  - všetkých mu vojna zobrala (syna, manželku, dcéru)

- snaží sa znova začleniť do spoločnosti
- stretáva Vaňku (malý chlapec), ktorému nahradí otca

ČESKÁ LITERATÚRA

- staršia generácia – kritický realizmus, naturalizmus
- mladšia generácia:
  - avantgardné smery – vitalizmus (oslava života) a poetizmus
  - zhromažďujú sa v spolku Devětsil
  - ich program (manifest) – Vančurov úvod k Seifertovej zbierke *Město v slzách* – je tu vyjadrená zodpovednosť umelcov za nové umenie v duchu vitalizmu
  - poetizmus – zdôraznenie aktívneho vzťahu k životu prostredníctvom citových a fantazijných schopností autora, zdroj inšpirácie – obrazotvornosť (predstavivosť), fantázia, sen, poznávanie vzdialených krajín
  - tendencia oživovať neživé predmety

Jiří Wolker

(1900 – 1924)

- mal TBC od detstva, čo bolo aj príčinou jeho skorej smrti
- liečil sa v Tatranskej Polianke (→ súťaž Wolkerova Polianka)
- napísal si vlastný epitaf: „Zde leží Jiří Wolker, básník, jenž miloval svět a pro spravedlnost jeho šel se bít, dřív než mohl své srdce k boji vytažit, zemřel mlád 24 let.“
- predstaviteľ poetizmu, má vitalistický postoj, veril, že všetko zlo sa dá odstrániť láskou
- bol nadšený socializmom → píše proletársku poéziu (*Věci*)
- poézia – básnické zbierky:
  - *Host do domu* (1921):
    - *Pokora* – básnik vyjadruje svoju lásku k prírode a uvedomuje si, že ľudia sú v porovnaní s ňou úplne malí a mali by jej prejavovať úctu
    - *Věci* – básnik vyjadruje svoju lásku k svetu a k všetkému a všetkým na ňom
    - *Poštovní schránka* – zobrazuje poštovú schránku ako živú a jej nálady, keď príde dobrý a zlý list
    - poéma *Svatý kopeček* – autor vyjadruje úctu k svojim starým rodičom, voľný verš
  - *Těžká hodina* (1922):
    - *Balada o snu*:
      - venovaná Jaroslavovi Seifertovi
      - mládenec Ján má sen o odstránení sociálnej nespravodlivosti (autor predpovedá lepšiu spoločnosť)
      - jeho dievča Mária mu povie, že kým ho nestretla, mala vždy o milencovi
      - Ján zisťuje, že ak chce sen zabiť, musí ho vyplniť
      - koniec – idú spolu budovať lepšiu spoločnosť
      - o snoch – keď chcem niečo dosiahnuť, musím uskutočňovať sny a tým ich aj zabíjať
    - *Balada o nenarozenej dieťaťi* – milenci splodia dieťa, ale keďže sú chudobní, idú na potrat, čerpá zo reality
    - *Balada o očiach topičových* – kurič Antonín 25 rokov hádzal uhlie do pece (výroba elektriny) a ničil si oči pozeraním do ohňa až jedného dňa oslepol

Vítěslav Nezval

(1900 – 1958)

- predstaviteľ poetizmu, píše poéziu, prózu i drámu
- základy poetizmu položil skladbou *Podivuhodný kouzelník* (1930 b zbierke *Básně noci*)
- zbierka *Pantomima* (1924) (napr. báseň *Abeceda*)
- skladba *Edison* (1928)
- prvá polovica 30. rokov – založil surrealistickú skupinu → zbierky *Žena v množném čísle* (1936), *Praha s prsty deště* (1936), *Absolutní hrobař* (1937)
- láska k matke a k základným životným hodnotám – zbierka *Matka Naděje* (1938)
- veršovaná hra *Manon Lescaut* (1939)
- veršovaná hra *Dnes ještě zapadá slunce nad Atlantidou* (1956)
- po vojne – príležitostná lyrika

Jaroslav Seifert

(1901 – 1986)

- lyrik
- zbierka *Na vlnách TSF* (1925) – nadchýna sa technikou, využíva poetizmus a výraznú grafickú úpravu
- zbierky *Poštovní holub* (1929), *Jablko z klína* (1933), *Ruce Venušiny* (1936), *Jaro, sbohem* (1937) – vyjadruje lásku k životu, žene a k prírode
- počas okupácie sa venoval českej histórii (*Zhasňte světla* (1939)) a významným osobnostiam (*Vějíř Boženy Němcové* (1940))
- po vojne – zbierky intímnej lyriky – *Šel malíř chudě do světa* (1949), *Píseň o Viktorce* (1950)
- zbierka *Maminka* (1954) – nepatetická oslava vlastnej matky ako symbolu dobrej a láskyplnej ženy
- 50. roky – schematická poézia, kritizovaný
- 60. roky – *Halleyova kometa*, *Odlévání zvonů*
- 1984 – Nobelova cena

Jaroslav Hašek

(1883 – 1923)

- najvýstižnejší pohľad na vojnu očami obyčajného človeka
- pred prvou svetovou vojnou – satirické a humoristické poviedky – *Můj obchod se psy a jiné humoresky* (1915) – zosmiešňuje v nich habsburskú monarchiu, byrokraciu a protiklady bohatstva a chudoby
- vrcholom jeho tvorby je nedokončený román *Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války* (1923):
  - Švejk:
    - heroikomický (hrdinsky smiešny) hrdina
    - plní do bodky presne všetky rozkazy a vychádza z toho v konečnom dôsledku nezmysel ⇒ autor vyjadruje nezmyselnosť 1. svetovej vojny
    - je to dobrosrdečný vojak, miluje svojho panovníka a vlasť a akonáhle sa dozvie o atentáte na nástupníka trónu, je ochotný biť sa za svoju vlasť, aj keď trpí lámkou (niekedy má záchvaty bolesti a môže byť iba na vozíčku)
    - nepochopil ani keď mu niekto poriadne vynadal
    - oficiálne vyhlásený za blba
  - Katz – prvý nadriadený, prehrá Švejka v kartách s nadporučikom Lukášom a je rád, že sa ho zbavil
  - nadporučík Lukáš:
    - Švejkov priamy nadriadený
    - vyhral Švejka v kartách od Katza a odvtedy sa mu nepodarilo zbaviť sa ho
    - veľa behal za dievčatami a vyhľadával radovánky, záletník
    - v podstate dobrý dôstojník, nie je na podriadených hrubý

Karel Čapek

(1890 – 1938)

- zástanca humanizmu a demokracie
- varuje ľudstvo pred zneužitím vedy a techniky
- počiatky – s bratom Josefom:
  - próza (*Zářivé hlubiny* (1916), *Krakonošova zahrada* (1918))
  - dráma (*Ze života hmyzu* (1921), *Adam Stvořitel* (1927))
- Josef sa ďalej venuje výtvarnému umeniu
- samostatná tvorba:
  - drámy:
    - *R.U.R.* (Rossumovi univerzálni Roboti, 1921):
      - ľudia stvorili robotov schopných robiť všetko
      - roboti sa vzbúrili, vyvraždili všetkých v továrni a jej okolí okrem jedného starého vedca
      - nevedia sa rozmnožovať, potrebujú preskúmať vnútro jedného z nich, aby prišli na to, ako stvoriť ďalších
      - pohádajú sa, jeden sa nakoniec obetuje, ale jedna robotka, ktorej sa páči chce, aby otvorili radšej ju
      - keď toto počuje vedec, uvedomí si, že ľudstvo je zachránené, lebo sa v robotoch prebudil cit
    - *Věc Makropulos* (1922):
      - Emilia Marty je speváčka, jej otec je cisárov lekár a ona sa dostane k elixíru života

- žije dlho, po čase ju to už vôbec nebaví a tak prestane užívať elixír
- na konci hovorí, že je dobré, že smrť existuje
- *Bílá nemoc* (1937):
  - odozva autora na rozmáhajúci sa fašizmus
  - dej:
    - Čengova choroba (obraz fašizmus) – keď sa človek nakazí, má na tele malý biely fliačik, ktorý sa zväčšuje, až začne telo pomaly odhŕňať; postihuje hlavne starších ako 40-ročných
    - nie je na ňu liek
    - pracovitý človek doktor Galén nájde liek, dáva ho zadarmo chudobným ľuďom (bohatým nie, lebo sa nepričinili vlastnými prostriedkami o zastavenie vojny)
    - bohatý lekár chce od Galéna tajomstvo lieku, aby na ňom zarobil
    - Maršál – chce napadnúť nejakú krajinu, ale nakazí sa chorobou a Galén mu chce dať liek iba vtedy, ak sľúbi, že nezaútočí
    - pud sebazáchovy víťazí, Galén ide pre liek, ale sfanatizovaný dav, ktorý chce vojnu ho ušľapie, keď sa ozve v neprospech vojny, Galén umiera
- *Matka* (1938):
  - autor vystupuje proti fašizmu a vojne
  - matka – symbol odvahy postaviť sa proti zlu a vojne, sebaobetovania sa
  - matka má 4 synov; 3 synov a manžela jej vzala vojna
  - posledného syna nechce nikam pustiť, ale keď počuje, že malé deti sú bombardované, nakoniec sa obetuje a posielala syna bojovať
- próza:
  - *Továrna na absolutno* (1922)
  - *Krakatit* (1924):
    - krakatit je trhavina, ktorá je schopná i zničiť svet
    - vynašiel ju Prokop
    - Prokop si nakoniec uvedomuje, že ju musí zničiť, lebo ináč bude určite zneužitá
    - autor predpovedá atómovú bombu
  - *Válka s mloky* (1936):
    - J. van Toch – vycvičil humanoidných a inteligentných mlokov tak, aby mu nosili z morského dna perly, on im za to dával nože na žraloky
    - Bondy – obchoduje s mlokmi – pracovná sila
    - mloky sa množia, budujú mestá pod morom, po čase požadujú pre seba organizácie, školy, ...
    - štáty si budujú armády z mlokov ⇒ zbroja mlokov (najlepšiu armádu má Nemecko)
    - mloky vydierajú štáty, chcú výbušniny atď. a nechávajú štáty na pokoji
    - otvorený koniec (buď zanikne človek alebo mloky)
  - *Povídky s jedné kapsy, Povídky z druhé kapsy*

Ivan Olbracht

(1882 – 1952)

- debut – zbierka *O zlých samotářích* (1913)
- román *Žalář nejtemnějši* (1916) – o slepcovi, pre ktorého je žiarlivosť temnejším väzením než slepota
- román *Nikola Šuhaj loupežník* (1933) – zbojník-dezertér z 1. svetovej vojny ujde domov do karpatských hôr a s kamarátmi bohatým berie a chudobným dáva, vyskytuje sa tu unanimitický (skupinový) hrdina, pretože je dôležitá aj pomoc obyvateľov
- poviedkový triptych *Golet v údolí* (1937)

SLOVENSKÁ POÉZIA MEDZI DVOMA SVETOVÝMI VOJNAMI

- po roku 1918 sa zmenila úloha poézie – básnici vítajú príchod nových čias, vyjadrujú pocit úľavy nad skončením vojny a vyrovnávajú sa so zážitkami z nej
- predstavitelia staršej generácie nadviazali na hviezdoslavovsko-kraskovskú tradíciu
- predstavitelia novej generácie hľadajú nové možnosti a cesty, no z väčšej časti nie za cenu negácie tvorivého odkazu predchádzajúcich generácií
- **slovenskí nadrealisti:**
  - buričské a novátorské programové smerovanie
  - svoju originalitu vyjadrovali aj formálnymi prostriedkami – napr. bohatou a nápaditou metaforickosťou
- **poézia katolíckej moderny:**
  - opiera sa o duchovné hodnoty
  - spája tradičné kresťanské hodnoty s využívaním nových výrazových možností, aké poskytoval symbolizmus, poetizmus a surrealizmus
- **proletárska poézia:**
  - predstavitelia DAV-u – L. Novomeský, V. Clementis, D. Okáli, J. Poničan, A. Sirácky, F. Král
  - dochádzalo k zjednodušovaniu kvality básnického výrazu, vychádzajúc v ústrety ideologicky podmieneným zámerom umenia
- mnohí autori sa venovali prekladom z iných literatúr (J. Smrek, E. B. Lukáč, Krčméry)

MARTIN RÁZUS

(1868 – 1937)

- študuje teológiu, je evanjelickým kňazom v Edinburghu
- po návrate na Slovensko naňho pôsobí národné povedomie, stáva sa politicky činným
- predstaviteľ SNS, je nadšený vznikom ČSR (zblíženie a spoločný vývoj Čechov a Slovákov)
- uvedomil si, že v Čechách je lepší vývoj, na túto nespravodlivosť upozorňoval
- svojou kritikou čechoslovakizmu sa stal nepohodlným pre vládnuce kruhy
- poézia:
  - básnické zbierky:
    - *Z tichých a búrných chvíľ* (1917):
      - má dve časti:
        - a) intímna, prírodná lyrika, spomienky na detstvo (tichá poézia)
        - b) o neutešenom stave Slovenska, o búrlivej politickej situácii (búrna poézia)
      - *O mne i o vás*:
        - osobná lyrika – ako gusar mladý (gusar je južanský pevec s jednostrunovým nástrojom)
        - o Slovákoch – verí v lepšiu budúcnosť
    - *To je vojna* (1919), *Hoj, zem drahá* (1919):
      - o hrôzach svetovej vojny
      - od lyriky prechádza k epike, využíva aj baladické útvary
      - legenda – stredná epická forma, ľudová alebo umelá, často zo života svätých, často nie sú založené na pravde (Moravsko-panónske – založené na pravde)
      - balada *Návšteva*:
        - protivojnové zameranie
        - tri časti:
          - 1) zostúpenie Krista na zem, je spokojný
          - 2) Kristus ide medzi ľudí, ľudia ho chcú popraviť, uvrhnú ho do temnice, z ktorej utečie, odhaľuje zlobu v ľuďoch
          - 3) Kristus odchádza späť, je sklamaný a smutný z ľudí
      - balada *Matka* (zo zbierky *To je vojna*) – matka čaká na stanici na syna, ktorý má prísť z vojny, nakoniec tam zmrzne a v jej dome sa nájde list, ktorý hovorí, že vlak tade nepôjde
      - aj o postavení Slovenska v rámci Rakúsko-Uhorska, sociálne ladené verše (*Hoj, zem drahá*)
    - *Kameň na medzi* (1925) – sklamanie nad nespravodlivým vývojom Slovenska v ČSR
    - *Kresby a hovory* (1926) – 150 sonetov
    - *Šípy duše* (1929) – sebahodnotiaci retrospektívny tón
    - *Cestou* (1935) – vyjadruje tragickú nepochopiteľnosť vlastných umeleckých i politických úsilí vydobýť pre milovaný národ právo na rovnocenné postavenie v ČSR
  - básnická skladba *Stretnutie* (1937) – vychádza až po autorovej smrti, rodinná tematika

- dramatická báseň *Ahasver* (1936) – Básnik (raz ako Petrarca, Goethe, mihne sa i Puškin) sa v rozličných situáciách stretáva so Ženou (od Laury až po Natáliu), aby spolu zviadli súboj s Ahasverom o vieru a lásku ako základnú hodnotu a mocnosť života
- veršovaný román *Bača Putera* (1934) – nevelký ohlas
- próza:
  - po kratších prácach sa zamerával na románovú činnosť
  - štvorzväzkový román *Svety* (1929) – pohľad na slovenskú skutočnosť po roku 1918, dej sa odohráva v dedinskom prostredí moravsko-slovenského pomedzia
  - román *Júlia* (1930):
    - historická téma
    - reálny historický spor breznianskych mešťanov s majiteľom lupčianskeho zámku zo 17. storočia spracoval s výrazným príklonom k romantickému výkladu sporu medzi dobrom a zlom, spravodlivosťou a klamstvom
  - román *Krčmársky kráľ* (1935) – dej sa odohráva pred r. 1918 v Brezne, autor v ňom odsudzuje kľatbu alkoholizmu a najmä tých, ktorí z neho bohatnú (židovskí a maďarskí majitelia krčiem)
  - román *Odkaz mŕtvych* (1936) – historický román so 17. storočia, prízvukuje ideu náboženskej znášanlivosti
  - autobiografická diológia *Maroško* (1932) a *Maroško študuje* (1933) – autor opisuje svoje detstvo
  - dvojnoveľa *Bombura* (1937) – jedno z najlepších diel, zbojnícka tematika
  - zbierka esejí *Argumenty* (1932)
- divadelná hra *Hana* (1920)
- náboženské texty *Z nášho chrámu* (1929) a *Pred tvárou Božou* (1935)

EMIL BOLESLAV LUKÁČ

(1900 – 1979)

- predstaviteľ neosymbolizmu, nadväzuje na francúzsku avantgardu, prekladá z francúzštiny a maďarčiny
- vplyv českých autorov – Otakar Březina
- vplyv slovenských autorov – Ivan Krasko, Vladimír Roy, Martin Rázus
- jeho tvorba je protichodná s tvorbou Jána Smreka (vitalizmus), je dolorista (trýzni sám seba, stade aj jeho meno Boleslav)
- zbierka básní *Spoved'* (1922):
  - 2 časti:
    - 1) meditatívna lyrika
    - 2) ľúbostná lyrika – nie radostná, skôr pochmúrna, má sklon vyjadrovať sa v paradoxoch a byť nedôverčivý
- zbierka básní *Dunaj a Seina* (1925):
  - najznámejšia, napísal ju po ročnom pobyte v Paríži, kde študoval na Sorbone
  - porovnáva domov a cudzinu, cudzinu opisuje negatívne
  - rovnako negatívne hodnotí aj pobyt v meste oproti pobytu na dedine
  - má opačný postoj ako Smrek
  - *Taedium urbis (Hnus z mesta)*:
    - balada
    - porovnáva život v dedine a meste
    - trojveršia vyvolávajú v človeku príjemný pocit – eufóriu (používa príjemné farby – zelená, modrá)
    - používa poetizmy (mam, údol, čuť, sprzna)
    - citát:

Bohatstvá veľkomesta, zlatisté strechy dômov,
ich rozkoš, mam a jed, ich sláva, sprzna, slasť,
všetko to cudzie mi, je inde moja vlasť,
tam medzi bralami môj čarokrásny domov.
    - sprzna = zhanobenie
- zbierka *Hymny k sláve Hosudárovej* (1926):
  - priznáva sa k svojmu kresťanskému vierovyznaniu
  - spoločenské problémy (naväzuje na Hviezdoslava)
  - reflexívny, meditatívny charakter
  - *Hymna bytia*:

Som bohatierom, bedárom, madonou, kurtizánou,
som básnikom i bláznom tiež, kňazom i modlou samou. (autocharakteristika)
- zbierka *O láske neláskavej* (1928):
  - erotické motívy

- *Paradoxon* – rozoberá lásku, nestavia sa k nej ľahostajne, túži po nej, paradoxne ju však odmieta, tvrdí, že keď bude príliš šťastný, vyminie si šťastie
- *Vzlyk, Nehovorme, Telegram*
- zbierka *Križovatky* (1929):
  - prechádza od osobných k spoločenským témam viažucim sa na Slovensko alebo situáciu, v ktorej sa ocitla európska civilizácia v medzivojnovom období
  - využíva symboly a alegórie
  - už teraz vycítil nebezpečenstvo fašizmu
  - bezmocnosť, bezvýchodiskovosť
- zbierka *Spev vlkov* (1929):
  - autor zvyrazňuje národnú a sociálnu zložku svojej poézie
  - motívy slovenskej prírody
- zbierka *Elixír* (1934):
  - vyjadruje svoje etické, estetické princípy, podľa ktorých tvorí
  - nadosobná, spoločenská problematika
  - prvá časť – „spoved“ – zameraná viac na vonkajší svet než na svoje stále zraňované vnútro
  - druhá časť – obhajuje svoj umelecký svet, svoju poetiku; predtucha vojny
  - *Básnik a čas* – úvahy básnika v lete nad prírodou i životom okolo neho
- zbierka *Moloch* (1938):
  - Moloch – symbol krutosti
  - odmietanie tragických udalostí, protest voči dejinnej nespravodlivosti (Viedenská arbitráž)
  - symboly, prirovnania
  - *Moloch* – vyjadruje všetky svoje sny, nádeje, viery – sen rovnosti a bratstva
- zbierka *Bábel* (1944):
  - Bábel – od slova Babylon – chaos, neporiadok
  - kresťanský pátos, odmietanie nacizmu, stanoviská k priebehu vojny zašifrované do podobenstiev a alegórií
  - *Ars poetika (Básnické umenie)*:
    - odmieta vojnu, fašizmus
    - spomína na Hviezdoslava, na jeho *Krvavé sonety*, v ktorých odmietal 1. svetovú vojnu
    - obdivuje Hviezdoslava, že sa nepoklonkoval vrchnosti, že písal to, čo si myslel
- cyklická skladba *Stĺp hanby* – vyjadruje sa k medzivojnovému obdobiu a vojne
- tvorivá odmlka – KSČS zoštátnila 1948 časopisy a začala zasahovať do literatúry
- zbierky *Óda na poslednú a prvú* (1967), *Parížske romance* (1969), *Srdce pod Kaukazom* (1978):
  - zobrazuje zápas ľudstva o naplnenie myšlienok o slobode, rovnosti a bratstve
  - *Ecce homo (Ajl'ha člověk)*:
    - zo zbierky *Óda na poslednú a prvú*
    - zobrazuje celý život človeka od narodenia po smrť

JÁN SMREK

(1898 – 1982)

- publicista, editor (vydavateľ), básnik
- vlastné meno – Ján Čietek
- na jeho začiatočnú tvorbu mala vplyv 1. svetová vojna
- bohoslovecká fakulta – neukončil
- vplyv Štefana Krčméryho
- obdivuje ženy – ich vonkajšiu, ale hlavne vnútornú krásu
- 1930 – 1939 – pôsobí v Prahe:
  - založil tu v Mozačovom vydavateľstve EMSA (Edíciu mladých slovenských autorov)
  - založil časopis *Elán* (vydávaný od tridsiatych rokov do r. 1947)
- predstaviteľ neosymbolizmu, neskôr však hlavne vitalizmu (oslava života), hľadá opojenie zmyslov v poézii
- zbierka *Odsúdený k večitej žízni* (1922):
  - vplyv 1. svetovej vojny, ťažkého detstva, choroby ⇒ pochmúrnejšia
  - končí už o niečo optimistickejšie
  - *Dnes milujem svoj Deň*:
    - od Noci sa otáča k svetlu, životu, k Dňu
    - básnik miluje svoj Deň a najmä svoje Ráno, ktoré hovorí, že sa oplatí žiť, že život bude krásny

- zbierka *Cválajúce dni* (1925):
  - názov – metafora
  - oslava mladosti, sú tu aj pochmurnejšie básne (Balada o ...)
  - báseň *Cválajúce dni*:
    - motív cválajúcich žrebčov (mladí ľudia) – dynamizácia, dobrodružstvo
    - mladí ľudia nevedia, či si neublížia, ale nechcú splynúť s davom, nechcú prežiť obyčajný, všedný život
    - oslava života, mladosti
  - báseň *Mne dedičanka stepilá* – autor má pocit, že nevie nájsť svoju jedinú a pravú lásku
  - *Balada o noci májovej*, *Balada o cynickom milovaní* – krása, mladosť, láska spojená s formou balady, dychtivosť a netrpezlivosť mladosti
- zbierka *Božské uzly* (1929):
  - ľúbostná, prírodná tematika
  - snaha o imagináciu, snaha vytvoriť intenzívny citový zážitok
  - básne so slovom „balada“ v názve sú pochmurnejšie, ale nie až tak ako klasické balady; dejová línia je len naznačená
  - *Balada čerešňových kvetov* – prepojenie lásky s prírodou, erotický podtón
- zbierka *Iba oči* (1933):
  - ľúbostné, prírodné, sociálne a cestovateľské (*Z mora do sklenice* – lyrická básnikova cesta po európskych štátoch (Francúzsko, Holandsko, Maroko) témy
  - zvyrazňuje sa básnikovo senzualistické vnímanie, oslava života
  - báseň *Oči* (voľný verš) – básnik je vďačný za oči a za to, že nimi môže vnímať svet, ďakuje za ne Bohu, ľudia zároveň očami vypovedajú svoje city, vyslovia nimi nevysloviteľné ⇒ oči sú najdôležitejší orgán
  - báseň *Pieseň* (štvorveršia abab)
- básnická skladba *Básnik a žena* (1934):
  - básnik vyjadruje svoj obdivný vzťah k žene novou formou – pokusom o „básnickú poviedku“
  - päť častí – *V zasneženom parku*, *Pokračovanie jarné*, *Letná noc na vode*, *Padajú listy*, *Po desiatich rokoch*
  - dialóg medzi autorom a ženou – medzi nimi sa vyvíja vzťah, ale potom sa rozídu, stretnú sa po desiatich rokoch, ona je vydatá, on smúti, lebo ju stále ľúbi
  - spolu so Sládkovičovou *Marínou* a Kostrovou *Ave Evou* je súčasťou najkrajšej lyriky týkajúcej sa vyznania lásky k žene
  - monologické pasáže sa striedajú s dialogickými, reflexívne s opisnými
  - skladba ako celok vyznieva celistvo, harmonicky
- zbierka *Zrno* (1935):
  - potreba návratu k istotám domova (žil vtedy v Prahe)
  - znovuoobjavenie príťažlivosti slovenskej prírody a dedinského prostredia
  - báseň *O nás* – krásy rodného kraja (dedina), prírody okolo (polia)
  - báseň *Doma*
- tvorivá odmlka
- *Hostina* (1944), *Studňa* (1945):
  - reaguje na neprajný čas vojny
  - báseň *Bacardi* – želanie prežívať radostný mierový život, nie vojnu
  - báseň *Praha*:
    - 1. časť – umelci, ktorých zrodila, je pokoj
    - 2. časť – niečo nie je v poriadku, umelci netvorí
    - 3. časť – všetko bude dobré, Praha bude opäť veľkým mestom s umelcami
    - Praha – symbol celého Československa
- veľa (často nútených) tvorivých odmĺk
- *Obraz sveta* (1958) – báseň *Všetko biele* – básnik by chcel umrieť v máji, kedy je všetko biele (biely orgován, konvalinky, gaštany, ľudia láskou rozpálení „do biela“
- *Struny* (1962) (báseň *Písané na sude*), *Nerušte moje kruhy* (1965) (báseň *Stromy*) – strach zo starnutia, staroby
- prekladá z maďarskej a ruskej literatúry

LACO NOVOMESKÝ

(1904 – 1976)

- predstaviteľ avantgardnej ľavicovej poézie
- učiteľ, neskôr žurnalista (redaktor ľavicových novín)

- 1944 – podieľa sa na príprave SNP
- po druhej svetovej vojne – politik v oblasti osvety a kultúry
- 1950 – obvinený z buržoázneho nacionalizmu
- 1954 – odsúdený na 10 rokov
- 1963 – občiansky a umelecky rehabilitovaný, vracia sa do literatúry
- ocenenie národný umelec
- tvorba – 2 etapy – pred väzením, 60. roky
- prvé básne – na začiatku 20. rokov uverejňované v časopisoch Vatra, Svojeť a Mladé Slovensko
- hoci prijíma komunistickú ideológiu, v tvorbe sú na 1. mieste umelecké aspekty
- 1. etapa tvorby:
  - zbierka *Nedela* (1927):
    - prvotina, väčšinou voľný verš
    - sociálne básne, aj básne melancholické, plné osobného smútku i úžasu nad tým, čo sa vo svete deje
    - príbehovosť, epické motívy
    - báseň *Fiasko*:
      - sociálne ladená, slabšia dejová línia
      - jeho milá – krásna, ale nemá na šaty; chladná figurína šaty má
      - kontrast medzi živou osobou a neživou vecou, medzi nevlastníctvom a vlastníctvom šiat
    - báseň *Slúžka*:
      - sociálne ladená
      - výpoveď slúžky, žaluje všetkých, prečo musí tak žiť – tiež je chtivá, šikovná, ale je chudobná, vie si šaty ušit', ale nemá na látku
    - báseň *Báseň*:
      - autobiografický charakter – spomína na čas, kedy začal písať (snáď 19 ráz opadali kvety, kým chlapec vravieť začal)
      - hovorí o tom, čo sa deje v rôznych štátoch – všade majú ľudia iné problémy
      - ovplyvnený poetizmom (Wolker) – rýchle plynutie času, exotické motívy, miluje veci
    - báseň *Nedela*:
      - ovplyvnenie francúzskej avantgardou – poézia sa blíži k próze
      - príbehovosť, sú pospájané motívy, ktoré vzájomne nesúvisia
      - báseň je plná smútku
    - báseň *Nos*
  - zbierka *Romboid* (1932):
    - venované Jankovi Kráľovi
    - smútok nad sociálnou nespravodlivosťou sveta, smútok v duši → pochmúrne ladená
    - básnik prehlbuje poetizmus, oživuje veci
  - zbierka *Otvorené okná* (1935):
    - avantgardná (hravá) i sociálna (etická) línia
    - intímne ladené básne (*Noc na stráni*), aj línia domova (*Slávny slovenský cintár*)
    - cyklická báseň *Stretnutia* – téma slovenských hrobov rozosiatach po bojiskách prvej svetovej vojny, hrobov slovenských vystáhalcov roztrúsených po veslom svete
  - zbierka *Svätý za dedinou* (1939):
    - všeobecná reakcia na vojnu, obava zo samoty v neprajnom čase, dúfa v lepšiu budúcnosť
    - vojna = „čas pušiek, dýk a náreku“
    - báseň *Nohami hore*:
      - absurdnosť doby, ktorá sa rúti do vojny, čas prevrátených hodnôt
      - kontrasty („baletky výbuchov“)
    - španielska tematika (bojoval v španielskej občianskej vojne) – *Španielska krajina*, *Sen*, *Kondotiér*
    - báseň *Kondotiér*:
      - 1. časť – obraz pokoja – domu s muškátmi
      - 2. časť – obraz vojaka, ktorý drží v ruke mušketu, bráni dom
      - viera v mier, využíva slová podobného znenia a iného významu (eufóniá) – muškát, mušketa
    - báseň *Slovo*:
      - 1. časť – myslí si, že poéziu nikto nepotrebuje
      - 2. časť – lepšia budúcnosť tvorby básnika
      - paradoxy, symboly
  - zbierka *Pašovanou ceruzkou* (1948):

- 10 básní, ktoré písal r. 1940 vo väzení v Ilave
- motív cesty spojený s kolobehom ľudského života (život – cesta so začiatkom a koncom)
- 2. etapa tvorby:
  - poéma (alebo skôr esej) *Vila Tereza* (1963):
    - obhajoba avantgardy 20. rokov
    - venovaná októbrovej revolúcii
    - najprv zobrazuje oslavu VOSR „v ktorýsi 6. november rokov dvadsiatych“, potom sprítomňuje dej v roku 1917 cez osobu Antonova-Orsenejka
    - bohato využíva rusizmy
  - poéma *Do mesta 30 minút* (1963) – venovaná pamiatke svojho priateľa, politika a štátnika Vladimíra Clementisa, nespravodlivo obvineného a popraveného v 50. rokoch
  - zbierka *Stamodtiaľ a iné básne* (1964):
    - osobné tragické motívy (strata občianskej slobody v 50. rokoch), prízvukovanie vytrvalosti v mravných postojoch a humánnosti
    - báseň *Len tak* – návrat do bežného, každodenného života, radosti i strasti života
    - báseň *Múdrosť* – niekedy je múdrejšie nepovedať pravdu, keď sú páni hlúpi
  - cyklus básní *Dom, kde žijem*

NADREALIZMUS

- avantgardný smer
- prienik francúzskeho surrealizmu dvadsiatych rokov na Slovensko
- 1. nadrealistická zbierka – *Uťaté ruky* (Rudolf Fábry)
- najväčší predstaviteľ – Rudolf Fábry, najvýznamnejší kritik – Michal Považan, ďalší predstavitelia – Vladimír Reisel, Pavol Bunčák, Štefan Žáry
- ovplyvnený aj Čechmi (Vítěslav Nezval)
- znaky:
  - odmietanie tradičných hodnôt
  - protest proti fašizmu a ľudáctvu
  - využívanie znalostí z psychológie človeka
  - tvorba založená na psychickom automatizme (rozum nie je zainteresovaný)
- šokujúca metafora – je zložená z viacerých slov, ktoré sú bez podobnosti, šokuje
- voľný verš, spájanie do pásiem
- neuznávanie interpunkcie
- podáva presné postavenie človeka v chaotickom svete a zvláštny obraz šťastia
- nezáväzná hra so slovami
- 1939 – oficiálny začiatok činnosti slovenskej nadrealistickej skupiny – zborníky (*Áno a nie, Sen a skutočnosť, Pozdrav*)

Rudolf Fábry

(1915 – 1982)

- zakladateľ slovenského nadrealizmu
- študoval na vysokej škole v Prahe zemepis a kreslenie → ilustrátor, publicista
- zbierka *Uťaté ruky* (1935):
  - debut
  - provokačná, chce upáliť starú literatúru, nový pohľad na svet
  - vynecháva slová a medzery
  - klania sa tým, ktorí vniesli niečo do literatúry (Nezval, Breton, Ristič)
  - 1. časť – jej názov *Prológ* je prečiarknutý a je to vysvetlené veršami: „Za cenu umenia, vzdávame sa umenia.“
  - v ďalších častiach – automatické texty (mimovoľné zoskupenia obsahov vedomia)
  - sú tu 2 pásmové skladby a aj neveršovaný surrealistický text *Zo strateného zápisníka*
  - záverečná časť – *Fair play* – využil nápady vedomia a podvedomia spojené s rečou detských riekajok
  - báseň *Pokazený písací stroj* – „Za cenu umenia, vzdávame sa umenia.“
- zbierka *Vodné hodiny hodiny piesočné* (1938) – reaguje na zánik ČSR, na vpád fašistov, neslobodu, zreťazené myšlienky, chaos
- zbierka *Ja je niekto iný* (1946):
  - patrí k vrcholom slovenského nadrealizmu

- hlavná myšlienka je vyjadrená v 2 pásmach – *Prvom a druhom stretnutí s Feónom* (Feón je vybájená postava, raz v úlohe diabla-zvodcu, raz v úlohe básnikovho dvojníka)
- odmieta hrôzy vojny (tmy, temna, čiernej noci)
- príklon k humanizmu

Ján Rak

(1915 – 1969)

- zbierky *Je vypredané* (1942), *V údolí slnka* (1946), *Nezanechajte nádeje* (1946)

Pavel Bunčák

(1915)

- prízvukovanie všetudských hodnôt, spor srdca a rozumu
- nadrealistické zbierky: *Neusínaj zažni slnko* (1941), *S tebou a sám* (1946), *Zomierať zakázané* a *Útek a návrat* (1973)

Štefan Žáry

(1918)

- debut – *Srdcia v mozaike* (1938) – tradične ladená poézia
- nadrealistické zbierky: *Zvieratník* (1941), *Pavúk a pútnik* (1946)

MODERNÁ SLOVENSKÁ KATOLÍCKA TVORBA

- história:
  - prvá slovanská báseň *Proglas* – slovo sa považuje za nástroj priblíženia sa k Bohu
  - legendy o svätých, spevníky evanjelických a katolíckych duchovných piesní
  - Gavlovič – *Škola kresťanská*
  - Hollý, Kollár, Bernolák – náboženské reflexie – národnobuditeľská funkcia
  - Kráľ, Hurban, Sládkovič, Botto
  - katolícki autori vydali aj 3 diely almanachu *Tovarišstvo* (1893, 1895, 1900), čo malo v období národného útlaku veľký význam
  - evanjelický almanach – *K výšinám*
  - časopisy – *Kultúra*, *Vatra*
- popri otázkach národných a sociálnych sa básnici často venovali aj téme vzťahu k Bohu a k transcendentu (nadmyslovosti)
- veľa z týchto básnikov emigrovalo
- písali príležitostné, úvahové a nadčasové básne
- predstavitelia: Rudolf Dilong (1905 – 1986), Ján Silan (1914 – 1984), Ján Haranta (1909 – 1983), Ján Gašparovič Hilbina (1908 – 1977), Ján Motulko (1920), Karol Strmeň (1921 – 1994), Mikuláš Šprinc (1914 – 1986), Pavol Ušák Oliva (1914 – 1941), Svetoslav Veigl (1915), Gorazd Zvonický (1913 – 1995)

Rudolf Dilong

(1905 – 1986)

- katolícka moderna
- prvé zbierky (*Budúci ľudia* (1931), *Slávne na holiach* (1932), *Dýchajte, lazy* (1933)) – jednoduché, ľahký, popevkový rytmus, živelná mladosť, optimizmus, vitalizmus
- *Antológia mladej slovenskej poézie* (1933) – prvé spoločné vystúpenie katolíckych básnikov
- ovplyvnený surrealizmom a poetizmom → zbierky *Hviezdy a smútok* (1934), *Helena nosí laliu* (1935), *Mladý svadobník* (1936)
- zbierka *Mesto s ružou* (1939) – búrlivé premeny vo svete, na Slovensku
- zbierky *Konvália* (1941), *Nevolaj, nevolaj* (1941), *Hanička* (1942) – intímny charakter
- autobiografická próza *Zakliata mladosť* (1943), román *Človek s láskou* (1944)
- 1945 – emigruje – cez Rakúsko, Bavorsko, Taliansko a Argentínu do USA
- zbierka *Otčina, zohrievaj ma* (1977) – túžba po domove
- memoáre *Stretával som ľudí a svet* (1976)

Ján Silan**(1914 – 1984)**

- občianske meno: Ján Ďurka
- vo všetkom vidí Boha – k nemu smerujú všetky jeho myšlienky
- pre jeho tvorbu je charakteristická pieseň, harmonická melódia a piesňový dialóg
- prvé zbierky (*Kuvici* (1936), *Rebrík do neba* (1941), *Slávme to spoločne* (1941), *Kým nebudeme doma* (1943)) – zamýšľa sa nad zmyslom ľudskej existencie
- v zbierkach *Piesne z Javoriny* (1943), *Piesne zo Ždiaru* (1947) sa dotýka všeľudských problémov a kríz
- po roku 1945 zostal na Slovensku, pôsobil ako kňaz vo Važci a odmlčal sa asi na 20 rokov
- zbierka *Sám s vami* (1967)
- zbierka *Oslnenie* (1969) – utrpenie cirkvi a národa
- zbierka *Ja som voda a iné verše* (1984):
  - 1. časť – poéma o básnických trampotách
  - 2. časť – reflexívne básne o trpkých rokoch neslobody

SLOVENSKÁ PRÓZA MEDZI DVOMA SVETOVÝMI VOJNAMI

- prozaické diela medzivojnovnej slovenskej literatúry sa dotýkali 1. svetovej vojny a zážitkov z nej, spomienok na roky mladosti, historických tém (Ladislav Nadaši Jégé) a súčasnej spoločenskej, politickej a kultúrnej problematiky
- 1918 – priaznivý kultúrno-spoločenský rozmach Slovenska – slovenskí autori už nie sú ovplyvňovaní a obmedzovaní vládou, skončila vláda Rakúsko-Uhorska
- slovenskí autori sú ovplyvnení českou i svetovou literatúrou, experimentujú, existujú odlišné línie toho istého realizmu, v socialistickom realizme vzniká psychologicko-socialistický román
- pluralitný model (systém) literatúry – je viacero skupín autorov, nie je jednotná škola (predtým bol monolitný systém)
- v centre pozornosti je človek:
  - a) Jozef Cíger Hronský (*Jozef Mak*) – zobrazuje rasu ľudí, ktorí sú prispôsobiví, poddajní, nebúria sa, zmieria sa s osudom
  - b) Milo Urban (*Adam Hlavaj*) – zobrazuje človeka ako živelnú masu, ktorá nepriamo spôsobuje smrť
  - c) Peter Jilemnický (*Vítázný pád* → Maťo Horoň) – zobrazuje človeka, ktorý zabíja a musí sa dostať k svojej prapodstate
- 3 generácie autorov:
  - a) staršia – 1. – 2. vlna slovenského realizmu (Timrava, Kukučín, Tajovský, Podjavorinská)
  - b) stredná (prechodná) – Krčméry, Rázus, Jesenský, Hronský
  - c) mladá:
    - publikujú *Mladé Slovensko* a *Svojeť*
    - Gejza Vámoš, Ivan Horváth, Štefan Letz, Peter Jilemnický, Milo Urban

LADISLAV NÁDAŠI JÉGÉ

(1866 – 1940)

- počas pražských štúdií medicíny vydával pod pseudonymom Ján Grob, z jeho iniciálok si potom urobil nový: „Jégé“
- v Prahe sa spolu s Kukučínom, Tajovským, Makovickým a inými aktívne zúčastňoval na činnosti študentského spolku Detvan
- predvojnové obdobie (do r. 1918):
  - krátka próza, poviedky – humorne ladené, črty, obrázky z malomestského prostredia
  - prózy *Žart*, *Omyl*, *Kúra*
  - novela *Výhody spoločenského života*
- povojnové obdobie (po r. 1918):
  - píše historické práce, dlhé romány ⇒ rozsiahle diela
  - a) návrat do bližšej, vzdialenej minulosti
  - b) problematika súčasnosti
  - c) návrat k vojne
  - novela *Wieniawského legenda* (1922):
    - boj Poliakov s Turkami
    - kontrast medzi brutálnym vzťahom tureckého plukovníka Tomajka a čistým vzťahom poľského mládenca Juliána ku krásnej Poľke Jeje
  - historický román *Adam Šangala* (1923):
    - 17. storočie, stredovek, čas tureckých vpádov
    - Adam je obyčajný dedinský chlapec, ktorý sa zaplietol do sporu medzi zemanom a poddaným a potom musel utekať, aby ho nenašli
    - Adam putuje z Oravy cez Žilinu do Trnavy, zažíva rôzne príhody (z ktorých vyviazne), zakúša podlosť, lakomstvo a iné pochmúrne stránky človeka
    - v Trnave nájde Adam životné šťastie – s Betkou žije 5 rokov
    - dozvie sa, že kňaz Konôpka (dobrý človek, veľa ráz mu podal pomocnú ruku) je vo väzení (bol evanjelický kňaz a tí to nemali ľahké – raz boli v milosti a raz v nemilosti), oslobodí ho
    - Betka sa pred priateľkou preriekne, Adamov život končí pod mečom kata
    - autor síce tvrdí, že odmieta naturalizmus, ale sám je ním veľmi ovplyvnený – opisuje napríklad do detailov mŕtveho Adamovho otca, ktorého popravili za pytliactvo a mŕtveho vyvesili na výstrahu (Adam vybavil u úradníkov, aby si ho mohli zvesiť)
    - pán Beckovského hradu Praskovský:
      - záporná postava, starý trkvas, egocentrik, pijan, marnotratný
      - rád je stredobodom pozornosti, stále mení vieru (katolík ↔ evanjelik), ľahko sa nechá okabátiť
    - kňaz Konôpka:

- kladná postava (výnimka), napomáha dobru
- dokonca aj keď pri úteku s Adamom našli v lese Ondra Praskovského (syna starého Praskovského) bitého zbojníkmi, presvedčil Adama, aby mu pomohli a spoločne zabili 6 zbojníkov a Ondra oslobodili (boj je tu tiež naturalisticky opísaný)
- autor v románe používa tmavé farby a pochmúrne tóny, zobrazuje neľudskosť, surovosť a násilie
- človek – posmešne pomenovaný kráľom zvierat (veľa ráz prevládajú pudy nad rozumom)
- kratšie prózy s historickými námetmi *Horymír*, *Magister rytier Donč*, *Kuruci*, *Krásne časy rokoka*, ... – víťazstvo pravdy a spravodlivosti
- historický román *Svätopluk* (1928):
  - stvárnil svoje predstavy o povest'ami opradenom vladárovi Veľkej Moravy
  - opúšťa romantickú predstavu, konfrontuje svoj názor s inými zdrojmi
  - Svätopluk je vytvorený podľa jeho predstavy, že v každom človeku sa splieta dobro so zlom
- román *Cesta životom* (1930):
  - jeden z najpesimistickejších románov slovenskej literatúry, má autobiografický charakter
  - zo života nižšej šľachty (zemianstva), zvyrazňuje zlé ľudské vlastnosti (kartárstvo, obžerstvo, ...)
  - je písaný z pohľadu hlavnej postavy – Jozefa Svoreňa (zosobnenie záporných ľudských vlastností)
  - dr. Búroš – kladná postava, pomáha ľuďom, v podstate Svoreňovo svedomie
  - Svoreň je naturalistická postava – koná pod vplyvom zdedenej povahy, zvolí si vždy horší variant, ovládajú ho silné city a pudy
  - dôležité pre vytvorenie celkového dojmu o Svoreňovi je autorovo pozorovanie tejto postavy v rôznych situáciách
  - jeho vzťah k matke – je chorá a on sa jej šťítí, čuduje sa nad matkami (divné stvorenia – aj keby po nich šliapal, boli by vďačné)
  - prvá láska – v 16 rokoch – Biri (prvý bozk)
  - druhá láska – v 18 rokoch – Žofka – oznámi mu, že je asi tehotná, on by ju za to najradšej zaškrtil (nakoniec sa zistí, že tehotná nebola, ale pre ich vzťah je po jeho reakcii na túto správu už neskoro)
  - na bále spoznal Gabicu (milienka ženatého župana Guryho) a Ilonku, do ktorej sa aj zaľúbil
  - župan Gury mu ponúkne úradnícke miesto, ale pod podmienkou, že si zoberie Gabicu (Gabica čakala dieťa a on nechcel, aby sa vedelo, že je jeho), Svoreň pristane, aby mohol robiť kariéru a na Ilonu sa vykašle
  - nakoniec aj tak manželstvo nefunguje, on sa rozvedie, zoberie si Magdu
  - škodí, kde len môže – vie o vzťahu maďarónskeho syna Dežka Lipnického a dcéry slovenského učiteľa Hamule, povie o ňom Dežkovmu otcovi, ktorý z toho urobí škandál, (ne)priamo spôsobí samovraždu Dežka a Hamule
  - je to maďarón (v románe používa aj veľa maďarských výrazov), po 1. svetovej vojne rýchlo zmení kabát a znova dostane dobré úradnícke miesto
- román *Alína Orságová* (1934) – 20. storočie, spoločenský román zo života bratislavskej, najmä vysokoškolskej mládeže
- román *S duchom času* (1937) – 20. storočie, výchovný román s idealizovaným obrazom ženy, ktorá svoj blahobyt využíva pre seba i pre iných
- zbierky poviedok a noviel *Kozinský mlyn* (1931) a *Medzi nimi* (1934) – zo súčasného dedinského i mestského života, ostrá kritickosť
- dramatické diela *Krpčky sv. Floriána* (1925) a *Mia* (1925) – zo života súčasníkov, nevelký úspech

HANA GREGOROVÁ

(1885 – 1958)

- manželka Jozefa Gregora-Tajovského
- predstaviteľka 3. vlny literárneho realizmu a tiež feministického hnutia
- zbierka poviedok a čít *Ženy* (1912):
  - debut
  - sociálne ladené
  - opisuje životné osudy žien z rôznych vrstiev, ich utrpenie a životné nešťastie
- zbierky noviel *Môj svet* (1920), *Pokorní ľudia* (1924), *Zo srdca* (1930)

SOCIÁLNO-PSYCHOLOGICKÝ REALIZMUS

- rozvíjajú sa tradičné prostriedky, postupy i žánre kritického realizmu

- vychádzajú z domáceho i svetového realizmu, ale aj z novších expresionistických tendencií (expresionizmus – subjektívny idealistický smer, zdôraznené sú vnútorné zážitky, častá je deformácia skutočnosti)
- prevláda sociálna tematika, v dielach vystupujú obyčajní ľudia s lepšími hodnotami než bohatí
- pohľad do hĺbky, pod povrch javov, pohľad do vnútra človeka je dôležitejší než zachytenie skutočnosti vonkajšieho sveta
- dedinské prostredie
- predstavitelia – Jozef Čiger-Hronský, Milo Urban
- začiatky sú v 20-tych rokoch

Jozef Čiger-Hronský

(1896 – 1960)

- učiteľ
- počas 1. sv. vojny – vojak na talianskom fronte
- tajomník a neskôr správca (1940) Matice slovenskej
- 1945 – emigroval – do Rakúska, Talianska, Argentíny (sem prišiel 1948)
- zomrel za hranicami, späť bol privezený až r. 1993
- zahraničná činnosť:
  - spolok Zahraničná Matica slovenská
  - knižná edícia Slobodná slovenská literatúra
  - noviny Slovenská republika
  - spolu s Rudolfom Dilongom
- tvorba – próza:
  - poviedky (dvadsiate roky):
    - ako Kukučín – dedinské prostredie, humorné
    - zbierky *U nás* (1923), *Domov* (1925), *Medové srdce* (1929)
  - poviedky (tridsiate roky):
    - už nie humorný pohľad
    - zbierky poviedok a noviel:
      - *Podpolianske rozprávky* (1932) – motív zbojníkov, zbojníctva
      - *Tomčíkovci* (1933) – autobiografia, spomína na svoje prvé mládenecké roky
      - *Sedem srdc* (1934) – osudy žien ako nositeľiek utrpenia, prijímajú toto utrpenie
  - romány (tridsiate roky a neskôr):
    - *Prorocstvo doktora Stankovského* (1930) – mestské prostredie
    - *Chlieb* (1931) – dedinské prostredie
    - *Jozef Mak* (1933):
      - dej:
        - Jozef Mak sa narodil ako nemanželské dieťa vdove po Jánovi Makovi (Makovke)
        - nikto mu nechcel ísť za krstnú mat', až napokon šla ich suseda Hana Meľošová, tá je neporiadna a ľahostajná a tak zabudne na krst doniesť chlieb, na ktorý sa pokladá novorodenec (symbolika, že je nechcené dieťa)
        - Jozef mal nevlastného brata Jána, ktorý sa oňho stará a nosí ho na chrbte (matka musela veľa pracovať a bola unavená), nemá ho rád, pretože si myslí, že pošpiní jeho aj jeho matku, vykrikuje mu, že mu žerie v jeho dome, bije ho
        - keď ho raz nezbiže, myslí si Jozef, že ho už brat nemá rád
        - Makovka chce zabrániť nesvárom medzi bratmi, a tak posielala Jozefa do hôr k pastierom kráv, tu sa mu vodí lepšie, ale poháda sa kvôli pláci s bačom a odíde
        - chce robiť na železnici, ako mu odporučil Imro, ale nakoniec sa stane drevorubačom (najprv je matka proti, ale nakoniec ho tam pošle, lebo vie, že sa oňho jeho otec (Gregor Bialoš) postará, ochráni ho)
        - umrie jeho krstná mama a neskôr aj jeho biologický otec (Gregor), ktorého aj znesie do dediny
        - je pracovitý a ľudia si ho za to vážia, zaľúbil sa do Maruše Meľošovú, dcéry svojej drsnej matky a chce sa s ňou oženiť
        - postaví si aj vlastný dom na Jánovom pozemku
        - príde vojna, Jozef musel odísť na front, túla sa dlho po svete, je aj zatvorený pre svoje názory, dozvie sa, že Maruša sa vydala za jeho nevlastného brata Jana, no napriek tomu sa vráti do rodnej dediny
        - doma zistí, že Maruša s Janom bývajú v jeho novom dome – týmto veľmi utrpí jeho citový život,

- lebo mu je ťažko žiť vedľa Maruše ako svojej švagrinej
- všetko pretrpí len vo svojom vnútri a navonok sa nebúri
- Ján dokonca predá jeho dom a Jožo si musí ísť zarobiť k Bánocimu, aby si mal za čo kúpiť svoju polovicu domu
- napokon sa ožení s Julou Petriskovie, ktorú ale nemá rád (Jula mala jednu ruku nevládnú, je ochotná, pokorná, jej rodina si myslí, že sa nikdy nevydá, a tak si z nej urobila slúžku)
- Jula mu porodí zdravého syna, spočiatku si myslí, že keď ju Jozef nebije, nemá ju rád, lebo bola celý život zvyknutá, že ju bili
- Jano odišiel do Ameriky hľadať šťastie, Jozef ho po roku stretol na jarmoku v meste
- Maruša sa zmení, stane sa z nej lenivá, falošná zvodnica s rapavou tvárou, začne piť
- Maruša sa s Jožom stretáva, Jula o tom vie, ale čaká, nič nerobí, až nakoniec ide za starým Meľošom a otvorí sa
- raz sa Maruša veľmi opije, padne do kotla s horúcou vodou a umrie
- Jula s Jozefom nedávajú najavo, že sa majú radi a až na Julinej smrteľnej posteli (po pôrode druhého dieťaťa) Jožo zistí, že ju má rád
- Jozef sa musel ďalej prebýjať životom sám: „Trp Jozef Mak - Človek milión si, nuž vydržíš všetko, keďže nie je pravda, že najtvrdší je kameň, najmocnejšia oceľ, ale pravda je, že najviac vydrží na svete Jozef Mak.“
- dedinské prostredie, silný sociálny tón
- zvýraznená fatalita (osudovosť) postáv
- oneskorené vysvetľovanie javov, oneskorená reakcia postavy (retardácia)
- autor stavia na protiklade medzi postavami:
  - Maruša (ku koncu) – škaredá, zlá, pije, lenivá, ... ↔ Jula – pracovitá, pokorná, má dobré srdce, ...
  - Jano – výbušný, bitkár, neústupčivý, ... ↔ Jožo – ústupčivý, pokojný, pracovitý
- 75 skôr kratších kapitol, bez názvu
- próza sa lyrizuje, častý opis prírody, inovať – symbol smrti (na Jule, keď zomierala, všade ju bolo cítiť)
- *Pisár Gráč* (1940):
  - križovatka rôznych umeleckých smerov – existencializmu, expresionizmu a i.
  - autor zobrazuje prvú i začínajúcu druhú svetovú vojnu a dôsledky vojny
  - vojnu zobrazuje ako cirkus, hrdinstvo a vlastenectvo ako falošné hodnoty
  - Gráčovo chápanie sveta vyjadruje autor zložitým rozprávačským postupom popretkávaným vnútorným monológom, fiktívnym dialógom a fiktívnymi listami písanými mŕtvemu
- *Na Bukvovom dvore* (1944) – návrat k dedinskej tematike
- *Andreas Búr Majster* (v emigrácii, 1948):
  - dej sa odohráva na konci 19. storočia v okolí Bojnického zámku, jeho tematickým podkladom je romantická povesť
  - hľadanie nadčasových ľudských problémov
  - autor sa zamýšľa nad nenávisťou ľudí voči výnimočnému človeku a nad nemožnosťou človeka byť bohom
- *Svet na Trasovisku* (v emigrácii, 1960) – dve ideovo-tematické roviny:
  1. rozvinutie koncepcie človeka spojeného so zemou, ktorú obrába a na ktorej žije
  2. odmietnutie názoru, že povstanie bolo podujatím slovenského národa
- tvorba pre deti a mládež:
  - historická tematika – *Kremnické povesti* (1925), *Zakopaný meč* (1931)
  - kniha *Budatínski Frgáčovci* (1939) – na rozhraní medzi historickou povestou a historickou poviedkou
  - novela *Sokoliar Tomáš* (1932) – realisticko-historický základ – ponúka obraz stredovekého zamestnania a feudálnej záľuby – sokoliarstva
  - s Hronského pôsobením v časopise *Slniečko* súvisí vznik rozprávkových knížiek *Brondove rozprávky* (1932) a *Zlatý dážd* (1933) a aj rozprávok o zvieratkách *Smelý Zajko* (1930), *Smelý Zajko v Afrike* (1931), *Budkáčik a Dubkáčik* (1932) a *Tri múdre kozliatka* (1940)

Milo Urban

(1904 – 1982)

- predstaviteľ sociálno-psychologického realizmu ⇒ dejová línia je v jeho dielach druhoradá, prvoradý je prienik do psychiky postáv
- podobne ako Timrava nedostal vzdelanie (keď bol malý, zomrel mu otec a na jeho vzdelanie neboli financie) ⇒ je to „literárny samorast“

- redaktor a šéfredaktor časopisov Slováč, Slovenský národ a Gardista
- mal protivojnové názory (Gardista) a vyjadril svoj súhlas s tými, čo nechceli ísť na vojnu (Slovenský národ) ⇒ bol súdený, obhajoval ho Clementis a do väzenia nešiel
- 1945 – emigroval do Rakúska
- 1947 – prišiel späť, za emigráciu bol súdený, ale dostal iba verejné pokarhanie
- usadil sa, v 50. rokoch nebol publikovaný
- písal autobiografie z lesníckeho života
- pseudonymy: Milko U. a Podbabjagurský
- tvorba:
  - debut – poviedka *Ej, ten tanec* (1920)
  - román *Tiene* (1923) – vychádzal na pokračovanie v Slováckovi
  - novela *Jašek Kutliak spod Bučinky* (1922):
    - Jašek je mohutný chlap, ale vnútri je krehký
    - autor zobrazuje konflikt medzi ním a jeho manželkou, Jašek sa žene nepostaví a nakoniec sa jej tak bojí, že z krčmy ani nejde domov, aby nezobudil manželku a dieťa, zaspí na podstienku a cez noc zmrzne
  - zbierka 7 noviel *Výkriky bez ozveny* (1928):
    - *Svedomie* – obrázok kňaza Pokorného, ktorý odmietne dať posledné pomazanie žene-prespánke, neskôr si vstupuje do svedomia a zisťuje, že nekonal správne
    - *Staroba* – o starom vitálnom pánovi Duchajovi, ktorý začal nosiť palicu, lebo ho začali bolieť nohy; dedinčania sa k nemu začali správať, akoby už mal zomrieť a on pod psychickým tlakom psychicky ochorel a zomrel
    - *Rozprávka o Labudovi*
  - novela *Za vyšným mlynom* (1926):
    - predloha na napísanie opery *Krútnava* (v SND 1949) od Eugeňa Suchoňa
    - hlavná postava – Ondrej Zimoň – zabil svojho soka v láske, ale pre nedostatok dôkazov bol prepustený
    - hoci má slobodu, celé jeho okolie vie, že vraždu spáchal
    - pod vplyvom psychických útokov (najmä otec obeti) sa k vražde priznal
    - vplyv Dostojevského
  - postava Adama Hlavaja – vo viacerých románoch – *Živý bič*, *Hmly na úsvite*, *V osídľach*, *Zhasnuté svetlá*, *Kto seje vietor*
  - román *Živý bič* (1927):
    - expresionistický román – postavy konajú pudovo, živelne
    - zobrazuje dopad 1. svetovej vojny na dedinu Ráztoky
    - jeden z najlepších románov zaoberajúcich sa 1. svetovou vojnou a odohrávajúcich sa na dedine
    - hlavné postavy – Adam Hlavaj a jeho žena Eva, notár Okolický, stará Ilčíčka, jej syn Štefan
    - je tu aj unanimitický (kolektívny) hrdina – dedinský ľud
    - prvá časť – *Stratené ruky*:
      - Adam Hlavaj je na vojne
      - z vojny sa vráti jej prvý živý dôkaz – krstný syn starej Ilčíčky Ondrej Koreň, ktorý prichádza bez ruky, s jazvou na tvári a bez jazyka
      - Eva (mladá, krásna, pracovitá) sa začne báť o Adama, chce ho z vojny vyreklamovať a tak ide za chlipným notárom Okolickým, ktorý ju však ako protislužbu za sľubovaný Adamov návrat z vojny znásilní
      - Štefan – dostal na manévroch po namáhavom dni facku od čatára Rónu (veľmi surový, spôsobil aj samovraždu citlivého chlapca Pánčaťa), neudržal sa a zabil ho, je za to popravený
    - druhá časť – *Adam Hlavaj*:
      - Eva spácha samovraždu (spadne do rieky) kvôli dieťaťu s Okolickým
      - Adam dezertuje, prichádza domov a zistí, že Eva je mŕtva
      - Adam sa najprv hnevá na Evu za neveru, ale keď zistí, že je za tým Okolický, rozhodne sa ho na poľovačke zabiť, ale keď Okolický dostane infarkt, nechá ho tak
      - Ilčíčka – najviac sa s dejom mení, začína búriť ľudí proti pánom
      - Adam vedie dedinčanov, dajú Okolického so závažím do potoka, keď sa vrátia, zistia, že Okolický sa utopil, lebo niekto odstránil prekážku, o ktorú bol opretý
      - dedinčania zabijú aj krčmára
      - Kúrňava – spočiatku záporná postava (zradí Adama a toho zavrú), ale pod tlakom sa rozhodne pomôcť Adamovi
      - dedinčania bojujú proti žandárom, niektorí zomrú (napr. Ilčíčka), ale nakoniec sa im ich podarí vyhnúť

- dezercia, červienka (choroba, na ktorú zomrelo veľa detí – napr. aj Evin druhý syn), rabovačky, vraždy, samovraždy a alkoholizmus sú vplyvy vojny, ktoré nepriaznivo vplyvajú na dedičanov
- romány *Hmly na úsvite* (1930), *V osídlach* (1940) – povojnové a poprevratové pomery
- román *Zhasnuté svetlá* (1957) – o dramatickom a tragickom období od predmníchovských udalostí v jeseni 1938 do vyhlásenia Slovenskej republiky
- román *Kto seje vietor* (1964) – pokračovanie predchádzajúceho románu, opisuje udalosti 40. rokov až do vypuknutia SNP
- memoárové dielo *Zelená krv* s podtitulom *Spomienky hájnikovho syna* (1970) – vlastné životné osudy autora od detských čias po gymnaziálne štúdium
- memoárové dielo *Kade-tade po Halinde* s podtitulom *Neveselé spomienky na veselé roky* (1992)
- román *Na brehu krvavej rieky* (1994) – z rokov 1938 – 1948
- memoárové dielo *Sloboda nie je špás* – ešte nevyšlo

SOCIALISTICKÝ REALIZMUS

- jeden z viacerých prúdov, ktoré k nám prenikli po roku 1918
- predstaviteľmi sú mladí autori (študenti-socialisti), ktorí začínajú tvoriť v dvadsiatych rokoch (Peter Jilemnický, Fraňo Kráľ) a svoju tvorbu uverejňujú v ľavicovo orientovaných novinách a časopisoch (Proletárska nedeľa, Pravda chudoby, DAV)
- jeho predstavitelia sa stali iniciátormi viacerých pokrokových podujatí a postojov

Peter Jilemnický

(1901- 1949)

- jeho diela majú nerovnakú umeleckú hodnotu (niektoré nesú totiž znaky marxizmu, sú stranícky orientované, postavy sú rozdelené do tried a celkovo sú dosť čiernobiele)
- prvotina *Devadesátdevět bílých koní* (1921) – romanticko-tragický osud učiteľa Bartoša (nevyliciteľná choroba a nevyplnená láska)
- výber próz *Červená 7* (1923 – 25):
  - cudzokrajné prostredie, protivojnová tematika
  - autor sa zamýšľa nad životom a smrťou
- román *Vítězný pád* (1929):
  - odohráva sa na chudobných Kysuciach v čase krízy (1929)
  - je to „román o kysuckej chudobe a o kysuckej kráse“
  - príroda je tu zobrazovaná dvojako:
    - 1) lyrické opisy – príroda je očarujúca, krásna
    - 2) príroda ako nepriateľ človeka – berie Maťovi Horoňovi rozostavaný dom i úrodu
  - hlavná postava – Maťo Horoň – ide na vojnu, z vojny sa vracia zmenený, poháda sa s otcom kvôli svojej vyvolenej Magde (podľa otca je príliš chudobná)
  - Maťo si zoberie Magdu, odchádza s ňou preč, ona ho však zradí a Maťo ju za to zabije (1. pád)
  - Maťo vychádza z väzenia, otec medzitým zomrel, Maťo chce začať nový život na otcovskej pôde
  - rozostavia si dom, začne pracovať na poli, príde však povodeň a všetko mu zoberie (2. pád)
  - Maťo sa aj tak nevzdá, rozhodne sa podrobiť si neúrodnú pôdu a začať odznova (3. pád, víťazný pád, pád nahor)

Fraňo Kráľ

(1903 – 1955)

- román *Stretnutie* (1945)

LYRIZAČNÉ TENDENCIE V PRÓZE MEDZIVOJNOVÉHO OBDOBIA

- popri realistických tendenciách, ktoré nadväzovali na kritický realizmus, alebo ho tvorivo rozvíjali, začali do slovenskej prózy spontánne i programovo prenikať lyrizačné tendencie
- lyrizovaná próza má v slovenskej literatúre medzivojnového obdobia niekoľko vývojových stupňov:
  - a) ornamentálna próza
  - b) lyricky tvarovaná próza
  - c) próza literárneho naturizmu

Ornamentálna próza

- jej dominantou je **expresívno-lyrický ornamentalizmus** (ozdobnosť jazyka)
- dejová línia diel nie je ucelená, výpoveď je nesúrodá
- vychádza z expresionizmu, čiže je akousi vzburou proti zaužívaným realistickým konvenciám
- v centre pozornosti sú nešťastné a rozporuplné postavy bojujúce medzi vonkajším usporiadaním spoločnosti a medzi vlastným vnútorným svetom
- autori často experimentujú s jazykom, dochádza k formovému novátorstvu
- kompozícia diel – bez časovej a logickej následnosti (snový postup)
- patria sem tesne povojnoví autori mladej povojnovej generácie, doznievajú v nej pesimistické a tragické pocity a nálady
- autori: Gejza Vámoš, Ján Hrušovský, Ivan Horváth

Gejza Vámoš

(1901 – 1956)

- mal slovenských židovských rodičov, narodil sa v Maďarsku
- emigroval (Čína, Taiwan, Brazília)
- bol lekár, väčšina jeho diel sa odohráva v lekárskom prostredí, zobrazuje v nich odbornosť a súcit v protiklade
- jeho tvorba volá po ľudskom, humánnom prístupe
- prvé diela uverejňoval v časopisoch *Mladé Slovensko* a *Svojeť*
- zbierka noviel *Editino očko* (1925):
  - patria sem novely už publikované v časopisoch
  - novela *Editino očko* – autobiografická – jeho sestra si vypichla oko, ponúka dva pohľady na túto skutočnosť – z pozície milujúceho brata a z pozície odborníka – lekára
  - vystupujú tu patologické (postihnuté) postavy (majú to ťažké), cez ne útočí na malomestskú morálku
- román *Atómy boha* (1928):
  - hlavná postava – mladý lekár Karol Zurian
  - má svoje ideály, začne robiť prax v pražskej nemocnici, život je preňho cestou sklamaní (neúspechy vo vzťahoch so ženami, sklamanie z toho, že nedokáže pacientom pomôcť)
  - v rámci výskumu protilátky sa nechá nainfikovať pohlavnou chorobou, nedokáže nájsť liek
  - Zurian neznesie veľký tlak a spácha samovraždu
  - autor podáva negatívny pohľad na zdravotníctvo, tvrdí, že príčinou neúspechov a tragédií je to, že je menej zla než dobra v spoločnosti
  - je to jeden z najnihilistickejších románov v slovenskej literatúre (čiže románov, ktoré popierajú všetky mravné a spoločenské zásady)
- novela *Jazdecká legenda* (1932):
  - ako jediná je humorne ladená
  - štyria lekári sú na vojne na polročnom jazdeckom výcviku, sú tu zobrazované vojenské taktiky, na vykreslenie dôstojníkov je použitá karikatúra
- román *Odlomená haluz* (1934):
  - pôvodný názov: *Zlatý vek*
  - židovská tematika, odohráva sa na slovenskom vidieku tesne pred rozpadom Rakúsko-Uhorska
  - názov – pomocou symbolu (židia sú odlomenou haluzou stromu ľudstva)
  - sled epizód, ktoré na seba naväzujú
  - hyperbolizuje nemravnosť, satirický obraz, detaily vykresľuje až naturalisticky, používa expresívny slovník
  - zobrazuje asimiláciu židov, zámerom je poukázať na otázku nerovnoprávnosti, snažil sa poukázať na odstránenie náboženských a rasových predsudkov
  - dielo je preniknuté láskou ľudí
  - rôzne smiešne prirovnania
  - dedinčania nenávideli bohatého krčmára, a tak mu do krčmy hodili dynamit
  - žandári povedali len, že bohviečím ten krčmár kúri
- poviedka *Jesť* – dopad krízy v zobrazení ženy, ktorá hľadá prácu, ale naráža iba na vydieračov a na zlých ľudí

Ivan Horváth

(1904 – 1960)

- z národne uvedomelej rodiny advokáta (jeho otec bol hlasista, jeho dedo bol členom štúrovskeho hnutia)
- člen KSC

- v Bratislave študoval právo, v Paríži na Sorbone diplomatické vedy
- po r. 1945 sa angažoval v politike, bol poslancom SNR, neskôr veľvyslancom ČSR v Maďarsku
- prvotina *Mozaika života a snov* (1923) – prózy predtým uverejňované v časopisoch *Svojet'* a *Vatra* (v tomto časopise uverejňovali najmä nábožensky orientovaní autori, ale napr. aj ľavicovo orientovaní autori)
- kniha *Človek na ulici* (1928):
  - súbor noviel
  - 2 časti:
    - *Bratia Jurgovci*:
      - 5 noviel venovaných 4 bratom Jurgovcom (Tomáš, Peter, Jano, Arne)
      - Tomášovi sú venované dve – je najzaujímavejšou osobou, lebo je tulákom
      - všetci sú postavy záporné, najviac Peter, najmenej Arne
    - *Laco a Bratislava*:
      - šiesta novela zbierky
      - obraz života vysokoškolákov v Bratislave
      - inklinuje k poetizmu (autobiografia – vzťah Laca k Želke)
      - 14 kapitol, každá má motto
      - Bratislavu zobrazuje ako pozoruhodné centrum kultúry a mesto, s ktorým sa autor zasnúbil
- novela *Strieborný prach* (1929):
  - hlavná postava – Ján Martinák – zaľúbi sa do Márie Želípskej, ale zistí, že je to jeho nevlastná sestra
  - rozhodne sa zabiť ich spoločného otca (za psychickú ujmu), ktorý sa má vrátiť z Ameriky
  - otec sa naozaj vráti, ale ako slepý chudák, Martinák ho nemôže zabiť
  - autor rieši etický princíp – človek sa môže zbaviť viny tým, že trpí (otec), alebo pozitívnym činom (Ján Martinák)
- súbor 5 noviel *Vízum do Európy* (1930):
  - vykresľuje pobyt v známych európskych mestách, spoznáva ich atmosféru
  - do hĺbky vykresľuje postavy

Lyricky tvarovaná próza

- voľne nadväzuje na ornamentálnu prózu
- jej dominantou je **expresionisticko-senzualistická epika** zakladajúca sa na zmyslovom vnímaní skutočnosti (reality i postáv), autori sa snažia zachytiť svoje vnútorné prežívanie, svoje pocity a zážitky
- dva prúdy:
  - a) zobrazovanie sociálnych tém, najmä dedinských, s ich rozpornými prvkami
  - b) psychologické námety a harmonické riešenie konfliktov
- autori: Jozef Horák, Ján Bodenek

Ján Bodenek

(1911 – 1985)

- činný v Matici slovenskej
- časopisecké prózy – *Chlebové vrchy*, *Huculská sláva*
- román *Ivkova biela mať* (1938):
  - hlavná postava – Ivko Hancík – nenachádza dostatok lásky ani u svojich rodičov
  - chce utiecť z domu, keď mu zomrie otec
  - nakoniec dochádza k poznaniu, že ho má matka rada láskou síce nevy povedanou, ale viditeľnou na jej popraskaných rukách i sparenej tvári
  - stal sa románom pre deti a mládež, aj keď to autor nemal v úmysle
- román *Zapálené srdce* (1939):
  - bratislavský vysokoškolák Vinco Čepeliak, unesený víziou spoločenskej rovnosti, sa ocitne v bludnom kruhu zjavných i zákulisných praktík politického diania
  - vracia sa do rodnej dediny, lebo nenachádza iné východisko
- zbierka noviel *Svetlá na bublinách* (1942):
  - opúšťa sociálnu tematiku
  - vyjadruje svoje chápanie života ako zápas dobra a zla
  - novela *Svetlá na bublinách* – hlavná postava zahorí láskou k dvom odlišným ženám – jedna je fyzicky krásna a druhá je duševne krásna
  - aj ostatné novely – príbehy o láske a sklamaní, predstava lásky i láska sama sa rozvíja až po utrpení postáv
- román *Kríž profesora Hunku* (1945):
  - prvá kapitola – uverejnená ako novela s názvom *Úzkosť pani Marty* v zbierke noviel *Svetlá na bublinách*
  - Hunka – chce vydať dcéru Martu za „námestníka direktora továrne“ a jej pokusy oslobodiť sa z konvenčného manželského zväzku
- cyklus 5 poviedok *Z vlčích dní* (1947) – čerpá z SNP
- zbierka noviel *Na starom grunte* (1957), román s kriminálnou zápletkou *Pod horami biele pláne* (1962) – zobrazuje ľudský aspekt kolektivizačného procesu
- satirický román *Katastrofa* (1961) – kritizuje fanatizmus športových fanúšikov
- poviedka *Medzi nami* (1967), román *Viera* (1968), novely *Keď zanikol čas* (1977) a *Dom s manzardkou* (1980) – dôležité spoločensko-etické otázky života človeka medzi ľuďmi

Próza literárneho naturizmu

- vyrastá z predchádzajúceho typu alebo sa s ním paralelne rozvíja
- znaky: subjektívnosť umeleckej výpovede (rozprávač je zaujatý – je to buď hlavná postava alebo autor), postavy sú opradené tajomstvom, **rozprávko-mýtický epický princíp**, baladický ráz textov
- dejová línia je veľmi nesúrodá, postavy oplývajú rozprávkovým konaním
- vrchárska tematika – o dedinkách vo vrchoch, na (poľských) hraniciach
- vplyv francúzskych regionalistov (dedinské prostredie): Ramuz (pôvodom Švajčiar, zobrazuje domáce dedinské prostredie), Gion (splynutie človeka s prírodou, zobrazuje najjednoduchší spôsob života v porovnaní s mestským spôsobom života)
- prvky: folklór, čistá etika, básnický jazyk (prívlastky, metafory), silné sociálne cítenie
- autori: Ludo Ondrejov, Dobroslav Chrobák, Margita Figuli, František Švantner

Ludo Ondrejov

(1901 – 1962)

- občianske meno: Ľudovít Mistrík
- novinár, šofér, úradník Matice slovenskej, spisovateľ
- debut – súbor poézie a lyrických próz *Martin Nociar Jakubovie* (1932) a zbierka veršov *Bez návratu* (1932)
- literatúra pre deti – *Rozprávky z hôr* (1932)
- zbierka *Pijanské piesne* (1941) – ňou uzatvára svoje básnické obdobie, poézia bola preňho najmä prostriedkom na vyjadrenie pesimistických myšlienok
- cestopisy:
  - *Africký zápisník* (1936), *Horami Sumatry* (1936), *Príhody v divočine* (1940)
  - všetky sú umeleckými fikciami, nikdy nevycestoval na spomínané miesta
- zbojnícky cyklus (vrchárska trilógia) *Slnko vystúpilo nad hory* (1956):
  - naplno sa v nej oslobodil od pesimistických nálad
  - román *Zbojnícka mladosť* (1937):
    - toto dielo je symbolom harmonickej jednoty človeka a prírody, je symbolom vrchárskej nespútanosti v ideálnom svete, v ktorom vládnu najušľachtilejšie hodnoty – priateľstvo, láska, odvaha, krása, telesné i duševné zdravie a sila
    - hlavnou postavou je Jerguš Lapin, „dieťa samoty“
    - keď sa intímne zblíži s blízkou horou, odvažuje sa i do dediny, neskôr do mesta, zažíva silné pocity radosti, blaženosti, ale i trpkosti a smútku
  - román *Jerguš Lapin* (1939):
    - je o osudoch hlavného hrdinu, vytrhnutého z prostredia vrchárskej prírody z vhozeného do sveta vojen, sociálnych a politických zápasov
    - Jerguš je človekom nepokoja a činu – raz sa upriamuje na kladné a prospešné veci (záchrana raneného na fronte), inokedy sa vybíja nepotrebné a neužitočné (rabovačka)
    - napokon rezignuje, rozhodne sa pre návrat k pôde a k roľníctvu, hoci to odporuje jeho založeniu
    - v druhej časti trilógie je rozprávač menej citový
  - *Na zemi sú tvoje hviezdy* (1950):
    - Jerguš Lapin sa dostáva na samý okraj deja, pozornosť sa sústreďuje na Ondreja Šimčiska, akéhosi negatívneho dvojníka Jerguša Lapina
    - Ondrej živorí na pomedzí mesta a dediny, z jeho jednotvárného života ho vytrhnú vonkajšie historické udalosti, vojna a povstanie
    - náhodne ho zasiahne zatúlaná guľka a zomiera na matkinom hrobe
- zbierka 4 krátkych próz *Šibeničné pole* (1958):

Dobroslav Chrobák

(1907 – 1951)

- výrazný predstaviteľ prózy naturizmu
- technické zameranie (elektroakustika), pracuje v rádiu Žurnál
- zomrel v Bratislave, pochovaný v Hybe
- zaujímal sa o literatúru, r. 1925 spolupracoval pri vzniku Mladého Slovenska
- tvorba:
  - prvotina – poviedka *Les* (1924)
  - píše aj ďalšie poviedky, ale nie sú publikované (1926 – 1929) – napr. *Slnce, Srdcia, Mamičkine čierne ruky*
  - zbierka 8 noviel *Kamarát Jašek* (1937):
    - novely *Kamarát Jašek, Poviestka, Návrat Ondreja Baláža, Silueta, Duo Charlie, Ostatný raz, Učenlivá Marta a starostlivá Mária, Chlapská reč*
  - poviedky – v niektorých – vitalizmus; sociálno-psychologické tendencie; expresionizmus
  - novela *Drak sa vracia* (1943):
    - „románová novela“
    - podtitul *Rozprávka* → šťastný koniec, Drak (prezývka) – rozprávkový názov, záporný nádych
    - dej:
      - hlavná postava – Martin Lepiš Madlušovie zvaný Drak – vydedenec, opradený tajomstvom, nemá rodičov, stará sa o neho hrnčiar, ktorý ho aj vyučil
      - choroby, požiare, povodne – dedinský ľud si ich nevie vysvetliť, pripisuje to Drakovi, nakoniec je Drak vyhnaný z dediny
      - rozprávačka – Eva – zaľúbená do Draka, čaká s ním dieťa a on odíde tesne pred jeho narodením
      - čaká naňho veľmi dlho, nakoniec si zoberie Šimona Jariabka, ktorý je do nej zamilovaný (ona ho však neľúbi)

- Eva sa síce o Šimona stará, ale láska manželstvu chýba, Šimon čaká a myslí si, že láska príde po čase sama (že Eva zabudne na Draka)
- Drak sa vracia do dediny s Poľkou Zoškou a v tom momente si Eva uvedomí, že bolo zbytočné čakať, že Drak na ňu už dávno zabudol
- je požiar, dobytok je ohrozený, Drak sa ponúkne, že ich zachráni, Šimon ide s ním
- Šimon je spočiatku rozhodnutý, že Draka zabije, ale keď vidí, ako Drak zachráni lastovičky, uvedomí si, že v jadre to nemôže byť zlý človek a upustí od svojho úmyslu
- stále však Drakovi neverí, nedôveruje hlavne jeho priateľom – poľským pašerákom, myslí si, že Drak bude chcieť dobytok odpredať a zmiznúť
- Šimon odíde do dediny a podpáli Drakov dom
- nakoniec sa však ukáže, že Drak nechce nič ukradnúť, s pomocou jeho priateľov zachráni dobytok a dovedie ho do dediny ⇒ Drak sa osvedčil, je prijatý do dediny a dedinčania ho konečne začnú volať menom
- ako protislužbu sa chce iba vrátiť a môcť ťažiť hlinu pod Peklom (vrch), stane sa z neho hrnčiar
- vrchárske prostredie – dedinka Leštiny (Eva), hory v okolí (Drak)
- autor používa zvukomalbu, ľudový jazyk, expresívny opis
- najprv je rozprávač neutrálny (3. osoba sg.), potom je zaujatý – Eva rozpráva svojmu vnúčaťu (1. osoba sg.)
- epilóg – rozprávkové bytosti (vlkolaci, zmokovia)
- Šimon:
  - kladná postava, jedna z najkrajších postáv v slovenskej medzivojnovnej literatúre – miluje Evu natoľko, že si ju zoberie, aj keď má dieťa z iným
  - trpí jej to, že stále myslí na Draka, dokonca keď Drak príde, on sám oznámi Eve, že sa vrátil
  - upozorní aj Draka (po krátkom rozmýšľaní, či by ho nemal nechať zabiť) na rútiacu sa skalu
  - na konci – Eva si uvedomí, že čakala na Draka nadarmo, šťastné manželstvo so Šimonom
- Drak:
  - typický naturalistický hrdina
  - záporná postava (aspoň v myšliach dedinčanov, nespravil nič zlé, len opustil Evu s dieťaťom)
  - tajuplný, jeho pôvod je neznámy
  - odlišný výzor – vysoký, mohutný, počerný chlap, má uhrančivý pohľad
  - nebýva v, ale na konci dediny
- Šimon, Drak – splývajú s prírodou, nerušia obyvateľov lesa
- Eva – nevystupuje v celom diele
- dedinský ľud – kolektívny (unanimistický) hrdina, nie sú v ňom však vypichnuté žiadne postavy, žiadny vodca (iné ako v *Živom biči*), iba richtárovi je venovanej trocha viac pozornosti

Margita Figuli

(1909 – 1995)

- novela *Tri gaštanové kone* (1940):
  - partnerský trojuholník (2 muži, 1 žena)
  - prvky rozprávkovosti – magické číslanky (3), šťastný koniec, zlo je potrestané, zázračné vyzdravenie Magdalény, čiernobiele postavy
  - podklad – láska, prvky folklóru (pálenie svätajánskych ohňov)
  - orientácia na biblické motívy, lyrizácia deja cez opis prírody
  - dej:
    - Peter, od detstva sirota, vracia sa po dlhom čase do dediny, kde zanechal od detstva milovanú Magdalénu
    - vyslúžil si povest' tuláka, lebo jeho práca – skupovanie dreva od sedliakov po dedinách, vyžadovala neustále cestovanie
    - v noci, pri príchode, stretne pašerákov koní Jána Zápotočného a Jožka Greguša, od Jožka sa dozvie, že matka Magdalény ju núti vydat' sa za Jana, veľkého boháča
    - Peter si zaumieni získať Magdaléninu ruku skôr ako Jano, vie, že Magdaléna Joža nemiluje a čaká len na Petrov návrat.
    - stretáva sa s ňou, ale kvôli matke, ktorá ich skoro objaví, si dohodnú stretnutie na večer
    - Magdaléna neprichádza, Peter ju ide pozrieť, keď začuje výkriky, splašené kone Magdalénu skoro zohavili, tá zamdlela, Peter ju donesie do domu, odtiaľ ho Jano vyhodí
    - Peter tuší, že prepásol šancu, Jano požiada Magdaléniných rodičov o dcérinu ruku, tí, hlavne chamtivá matka, súhlasia

- na svätého Jána idú mladí páliť ohne, Peter s Magdalénou si sľúbia, že raz budú svoji, keď Peter postaví dom a príde si po Magdalénu na troch gaštanových koňoch
- vtedy z húštiny vyskočí Jano, ktorý všetko počul a chce zabiť Petra nožom, ten ho však priškrtní, a kým sa preberie, odcvávajú spolu s Magdalénou k ostatným, rozlúčia sa
- Peter pracuje do úmoru na pile a na stavbe domu, pomáhajú mu ujček s ujčinou a ľudia z dediny
- jedno dievča si ho chce získať, ostáva však Magdaléne verný, pracuje pre jedného južana, kupca s koňmi, zarobí si pár grošov a kúpi si gaštanového koňa, s ktorým prišiel pozrieť Magdalénu, keď ju chcel požiadať o ruku
- stavbu domu kvôli finančným ťažkostiam dokončí až o dva roky, požičia si dva gaštanové kone a ide pre svoju milú, v dedine, kde spolu s Janom býva, sa dozvedá, že Jano ju v onú svätójánsku noc znásilnil a museli sa vziať, Jano je pijan, bije kone, ktoré sú čím viac tým neposlušnejšie, Magdalénu jeden z nich kopol, preto v 6. mesiaci potratila
- Peter ju nachádza stýranú manželom, ako práve orie na poli, Jano týra koňa, ktorý sa splaší, Magdaléna podeň spadne a Peter ju v poslednej chvíli zachráni, Jano sa ho pokúsi zabiť, no netrafí balvanom, Ľudom, čo privolala Magdaléna na pomoc navrávi, že splašený kôň Petra zhodil
- Magdaléna následkom zranení ťažko ochorie, zdá sa, že zomrie, Peter sa k nej dostáva len pomocou farára, ktorý jej udeľuje posledné pomazanie, zázrakom Magdaléna prežije
- o niekoľko dní Peter odchádza, keďže je príčinou Magdaléninho utrpenia, naraz sa v dedine strhne krik – Jano, už šíalený žiarlivosťou, vypaľuje na bok koňa, čo mu ušiel, slovo „Tulák“, Magdaléna, ešte stále slabá a vyčerpaná, ho musí držať, keď Jano chce koňa vypáliť oko, čo sa mu aj podarí, ten sa splaší a oslepený kopne Jana do hrude a do hlavy, Jano je na mieste mŕtvy
- o tri dni ho pochovávajú, Magdalénina matka, ktorá chce, aby Magdaléna ostala na Janovom majetku, nechce povoliť sobáš s Petrom, Magdaléna si myslí, že nie je Petra hodná (porušila sľub), ale Peter ju presvedčí, že to nebola jej chyba
- tajne sa zoberú a v noci odchádzajú na troch gaštanových koňoch do Petrovho domu
- Peter – typická naturalistická postava – sirota, tajomný, Tulák, iné názory; je stelesnením dobra a pravidiel a noriem v živote, za ktorých dodržiavanie je odmenený
- Jano – záporná postava (negatívne charakterové vlastnosti), násilník, tyran, zomiera kopytom koňa, ktorého týral
- Magdaléna – kladná postava, poddajná, mravne čistá
- Magdalénina matka – záporná postava, chamtivá, sebecká, hlúpa, zaslepená bohatstvom
- Magdalénin otec – protiklad Magdaléninej matky, je však slabý, nie je hlavou rodiny
- farár – kladná postava
- záver – mýtus o návrate do strateného raja
- rozprávačom je Peter (znak naturalizmu)
- štvorzväzkový román *Babylon* (1946) – popisuje zánik Chaldejskej ríše
- autobiografická románová kronika *Mladosť* (1956) – z autorkinho detstva
- román *Ariadnina niť* (1964) – autobiografia, detstvo, výchova detí, školstvo – niť, ktorou je človek vedený
- román *Víchor v nás* (1974) – budovateľský román
- *Balada o Jurovi Jánošíkovi* (1980)

František Švantner

(1912 – 1950)

- prvotina – poviedka *Výpoveď* (1933) – uverejnená v časopise *Svojet'*
- zbierka poviedok a noviel *Novely* (1976) – sú tu poviedky a novely, ktoré vychádzali samostatne v 30. a 40. rokoch
- súbor 8 noviel *Malka* (1942):
  - dejová línia noviel je slabá (typické pre prózu naturalizmu)
  - ich dej sa odohráva vo vrchárskom prostredí v okolí Brezna
  - v každej je prítomná smrť, ktorá je opradená tajomstvom (buď nepoznáme vraha alebo okolnosti, za ktorých sa vražda stala)
  - bohaté umelecké opisy prírody (metafory, personifikácie, prirovnania)
  - novela *Atka*
  - novela *Malka*:
    - hlavným motívom je láska
    - Malka je mladá (17) dievčina, pracuje u krčmára Michalčíka
    - valach sa do nej zaľúbi, nie je síce obzvlášť pekná, ale niečo ho na nej priťahuje
    - navrhne jej, že si ju zoberie, Malka sa musí najprv spýtať brata Šajbana

- Malka ide do Jám (tam žije Šajban), valach ju sleduje (nevie, že Šajban je jej brat) a zo žiarlivosti Šajbana udá, lebo dáva Malke zakrvavenú košeľu
- medzitým išiel krčmár Michalčík s väčším obnosom peňazí preč a už dlho sa nevracia
- keď valach zistí, že Šajban je Malkin brat, rozhodne sa ho zachrániť pred žandármi, to sa mu aj podarí, ale potom spoločne nájdu mŕtvolu Malku (pravdepodobne ju žandári postrelili pri naháňačke)
- Šajban – záporná postava, vraždí pre peniaze, pretože sa chce dostať do Ameriky (a Malku zobrať so sebou), jeho črty sú zvýraznené jeho výzorom – je mohutný, silný, má uhrančivý pohľad, je nesympatický
- valach – kladná postava, je tiež silný a mohutný, ale je príjemný, sympatický; jediná zlá vlastnosť – žiarlivosť
- Malka – kladná postava, je závislá od svojho brata, veľmi sa naňho viaže, nemá ani vlastný názor, je nevinná, ale napriek tomu zomiera
- tajuplnosť – nevieme mená postáv, nevieme veľa o ich minulosti, ...
- novela má baladický charakter
- román *Nevesta hôľ* (1946, vydaný 1971; pôvodný názov: *Vlkolak*):
  - vrcholný umelecký prejav slovenského naturizmu, je to jediná rozsiahlejšia próza slovenského naturizmu
  - prostredie:
    - dedinské, dedinčania, tí „tamdole“, realistickí
    - vrchárske, vrcháři, tí „tamhore“, démonickí, fantastickí
  - má slabú dejovú líniu, v závere sa stráca
  - postavy sa tiež delia na realistické a rozprávkové
  - Zuna:
    - rozprávková postava, nežije medzi dedinčanmi, často chodí do hôľ, je nespútaná, divá, nevie sa správať
    - má divé pudy (holými rukami zabila vlka, na konci zabíja človeka zvieracím spôsobom, ...)
    - je to v podstate negatívna postava
  - štyria muži jej života:
    - 1) hájnik Libor z Prietržiny
      - realistická postava, rozprávač (1. osoba)
      - po 10 rokoch sa vracia do Prietržiny, so Zunou strávil detstvo, sú priatelia, páči sa mu, bojuje o jej lásku
    - 2) krčmár Weinhold:
      - realistická a negatívna postava
      - je postarší, chce si ju zobrať najmä kvôli peniazom, ktoré by mohol cez ňu získať (je dcéra slepeho mlynára, on by spojzdnil mlyn a zarábala na tom)
      - hodila by sa síce aj gazdinka v domácnosti, ale to je až druhoradé
    - 3) mladý uhliar Tavo:
      - rozprávková postava, tajomný, málo sa stretáva s dedinčanmi, je vykreslený negatívne, je škaredý
      - Zuna je podľa neho divá, ale čistá ako ľalia (podľa dedinčanov je zase taká ľahšia (korist'), keď je o ňu taký záujem)
      - nárokuje si na ňu, pretože mal niečo s mlynárkou (jej matka; zahrabával s ňou nejaké mŕtve ruské kniežatá, aby sa ich smrť nevyšetrovala, možno mali aj milostný vzťah)
    - 4) On – pravdepodobne vojnový zbeh, poranený v hore, Zuna ho ošetruje, zamiluje sa doňho a potom ho zabije (prehryzne mu krčné tepny)
- zbierka noviel *Dáma* (1966):
  - reakcia na druhú svetovú vojnu a SNP – novely *Dáma*, *Sedliak*, *Kňaz*
  - vojna je popísaná ako akýsi prírodný živý strhávajúci z človeka ľudskosť, pričom na povrch vyjde zbabelosť, sebeckosť, nenávisť, pýcha
- román *Život bez konca* (1956):
  - obraz posledných rokov Rakúsko-uhorskej monarchie, prvej svetovej vojny a predmníchovskej ČSR, čiže približne roky 1895 – 1935
  - hlavná postava - Paulínka
  - 3 kompozičné časti:
    - 1) Rakúsko-Uhorsko – dedinské prostredie (horehronská dedina) – detstvo
    - 2) 1. svetová vojna – malomestské prostredie – dospievanie
    - 3) predmníchovská ČSR – mestské prostredie (Bratislava) – zrelý vek
  - muži v živote Paulíny:
    - Ervin – zhýralec, nie je s ním šťastná
    - učiteľ Láng – je k úctivý, zdvorilý, je vzdelaný, ale maďarón, lásku s ním však nezažíva
    - Tóno – s ním zažíva lásku
  - tento román je oslavou života
- tvorba Františka Švantnera začína pesimisticky, končí však optimisticky napriek tomu, že zomrel na nádor na mozgu

Hana Zelinová

(1914)

- jej tvorba je ovplyvnená domácou (Chrobák, Figuli) i zahraničnou literatúrou, a preto sa priraduje k autorom, ktorí len druhotne využili postupy prózy naturizmu
- debut – zbierka krátkych poviedok a čít *Zrkadlový most* (1941)
- román *Prístav pokoja* (1944) – zo života zemianskych rodín v 19. storočí
- románová trilógia *Anjelská zem* (1946), *Hora pokušenia* (1948), *Dievočka vstaň* (1948) (cyklus vyšiel r. 1967 v prepracovanom vydaní):
  - hlavná postava – Valéria, dcéra Hilaria Baltazára
  - Valéria odíde z horskej samoty do mesta za vidinou bohatstva a panského života
  - po rokoch trpkých skúseností a sklamaní sa vracia domov s poznatkom, že šťastie a bohatstvo sú v nezlučiteľnom protiklade, že šťastím pre človeka je práca
  - trilógia je oslavou patriarchálnych vzťahov, života v nenarušenej prírode
- po vojne sa Zelinová venovala ďalšej tvorbe (historický román a dve trilógie, tvorba pre deti a mládež)

SLOVENSKÁ DRAMATICKÁ TVORBA MEDZI DVOMA SVETOVÝMI VOJNAMI

- dramatická tvorba po roku 1918 zaznamenala vzostup, nie však taký prudký ako poézia a próza, lebo na Slovensku neboli spočiatku divadlá
- vznik Slovenského národného divadla v Bratislave (1919), Východoslovenského národného divadla v Košiciach (1924 – 1930) a Slovenského ľudového divadla v Nitre (1941) podnietil k väčšej aktivite aj spisovateľov

IVAN STODOLA

(1888 – 1977)

- patrí k najplodnejším autorom medzivojnovnej slovenskej drámy
- debut – komédia *Náš pán minister* (1926) – s humorom v nej zobrazil pokrytecký život malomestských obyvateľov a ich snahu preniknúť do vyšších kruhov
- tragédia *Bačova žena* (1928):
  - námet zo života dedinského ľudu
  - bača Ondrej – manžel Evy – odišiel za prácou do Ameriky
  - v bani, kde pracoval, vybuchol plyn, on sa zachránil vetracou šachtou, ale stratil pamäť a doklady
  - peniaze mu zostali, nasadne na vlak, ktorý ho vezie nevedno kam
  - Eve príde správa o manželovej smrti, vydá sa za Miša, s ktorým má druhé dieťa
  - Ondrej sa chce vrátiť do bane, kde sú ľudia, ktorí ho poznajú, pri vlakovom nešťastí sa mu vráti pamäť
  - Ondrej sa vracia na Slovensko ako boháč, uchádza sa o Evu, Mišovi ponúkne prácu v Amerike, ak odíde bez Evy, on s tým samozrejme nesúhlasí
  - Eva sa nevie rozhodnúť, manželia ju navyše žiadajú, aby rozdelila deti, nakoniec spácha samovraždu
- komédia so satirickým tónom *Čaj u pána senátora* (1931) – vysmial sa v nej obmedzenosti malomeštiakov a ich pachteniu sa za politickou mocou na pozadí volieb
- veselohra *Jožko Púčík a jeho kariéra* (1931):
  - starý mládenec Jožko Púčík je svedomitý úradník v dobročinnom spolku Humanitas
  - jeho nadriadený, Rohatý, ukradne peniaze, Púčík je však z tohto činu obvinený a aj poslaný do väzenia
  - nikto mu neverí, že nič neukradol, lebo má sestru-vdovu s dvoma deťmi, ktorá potrebuje
  - kým je Jožko vo väzení, dobročinné spolky Humanitas a Benevolencia mu pomáhajú, robia zbierky atď., aby vykázali činnosť
  - akonáhle sa však ukáže, že Jožko je nevinný, spolky oňho stratia záujem a začnú sa zaujímať o Rohatého (teraz je obvinený; je to starý záletník, a preto ukradol tie peniaze)
- historická dráma *Kráľ Svätopluk* (1931):
  - prelínajú sa tu realistické a romantické prvky
  - v postave Svätopluka zdôrazňuje vlastenecký pátos v protiklade s osobnými záujmami jeho synov
  - na námet tejto hry skomponoval r. 1959 Eugen Suchoň operu *Svätopluk*
- dráma *Marína Havranová* (1941) – návrat do revolučných rokov 1848 – 1849, aby vyzdvihol myšlienku naozajstného vlastenectva
- komédia *Keď jubilant plače* (1941):
  - v malom mestečku pracuje lekár, ktorému konkuruje mastičkárika
  - ľudia veria viac jej zeliniekám a zázračným mastičkám
  - keď lekárovi ubúda pacientov, uzatvorí s ňou dohodu, ľudia sa k nemu hrnú, nikto nechce veriť, že jeho liečebné metódy sú podfukom
  - autor chcel poukázať na prejavy spoločenského karierizmu a morálnych pokrivení časti inteligencie
- satirická komédia *Mravci a svrčkovia* (1943) – vznikla na základe bájak o usilovnom mravcovi a ľahotárskom svrčkovi – vysmial sa jednotlivcom, ktorí sa bezpráčne obohacovali
- dráma *Básnik a smrť* (1946) – obraz SNP
- prozaická tvorba – spomienky *Náš strýko Aurel* (1968) a próza *Smutné časy, smutný dom* (1969)

JÚLIUS BARČ-IVAN

(1909 - 1953)

- debut – krátke prózy, ale úspech dosiahol dramatickou tvorbou expresionistického charakteru
- prvé hry (napr. *3000 ľudí*) – sociálna tematika
- hra *Diktátor* (1938) – veľa spoločného s Čapkovou drámou *Bílá nemoc*
- satirická hra *Mastný hrniec* (1941):
  - vysmial sa karierizmu, úplatkárstvu a pretvárke malomestských obyvateľov

- dej sa odohráva v Ťuťotíne (moderné Kocúrkovo)
- v rozhlase oznámia, že stredoškolský profesor biológie Babík sa má stať ministrom
- všetci mu nadbiehajú, poklonujú sa mu a chcú ťažiť zo situácie, keď sa omyl vysvetlí, predstavitelia mestečka sa od neho odvrátia
- dráma *Matka* (1943):
  - expresionistická dráma
  - Pavlíčka (matka) má dvoch synov – kladného Paľa a záporného Jana
  - Paľo sa chudobný vrátil z Ameriky, Jano sa mu vysmieva, uráža ho
  - Pavlíčka má taký dar – má vidiny negatívneho charakteru, ktoré sa vyplňajú
  - keď sa Jano vrhne s nožom v ruke na Paľa, zhasne svetlo a Jano zabije namiesto Paľa svoju matku
- dráma *Neznámy* (1944):
  - expresionistický charakter
  - zobrazuje správanie ľudí v hraničných situáciách – z mešťanosti sa stáva diktátor, len aby si udržal svoje postavenie
- hra *Dvaja* (1945):
  - otázka medziľudských vzťahov
  - príbeh dvoch cirkusových klaunov Maura a Augusta, ktorých spája spoločné previnenie – zapríčinili smrť partnera
  - má prvky absurdnej drámy – údelom hrdinov je nezmyselná spoločná púť, z ktorej niet úniku
- dráma *Veža* (1948) – ľudia si postavili nové mesto a začínajú stavať „vežu lásky“, avšak namiesto lásky sa začínajú nenávidieť
- z prozaických diel – kniha pre mládež *Husličky z javora* (1957) – huslistu nezdoľala ani tuberkulóza ani zákernosť ľudí, aj keď sa nestal husľovým virtuózom, našiel si miesto v živote ako učiteľ hudby

PETER ZVON

(1913 – 1942)

- vlastným menom Vladimír Sýkora
- komédia *Tanec nad plačom* (1943) – oživil tu rokokové postavy, ktoré vystúpili z maliarskeho plátna, aby vyslovili svoj názor na morálku súčasnosti
- komédia *Vzdialená zem* (zostala v rukopise) – dej sa odohráva počas druhej svetovej vojny na opustenom ostrove, kde sa stretnú dvaja stroškotanci

KONIEC